

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

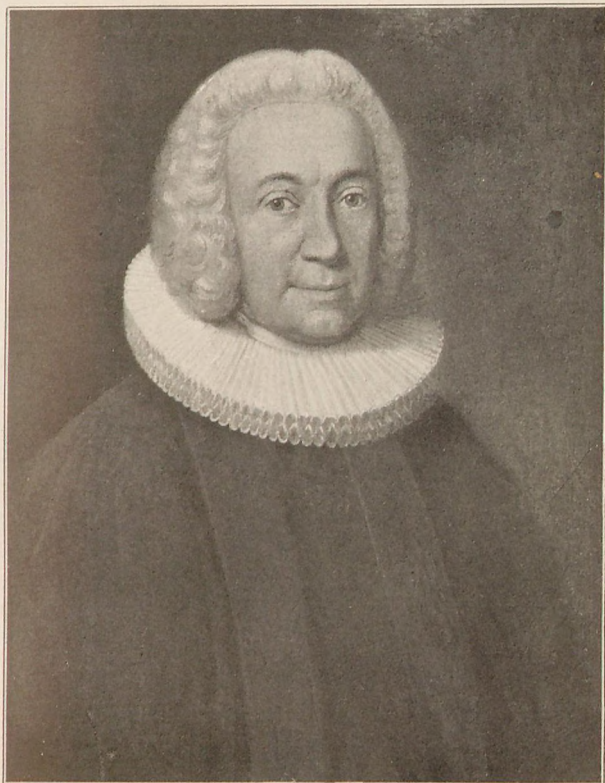
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BIOGRAFI

C. Brønno.

DET SCHÖNBERGSKE FORLAG

MENNESKER

LITTERATURENS

KUNSTENS

POLITIKENS OG VIDENSKABENS

TJENESTE

CARL KOCH

H. A. BRORSON

FOR NORGE · I. W. CAPPELEN · KRISTIANIA

DET · SCHØNBERGSKE · FORLAG
KØBENHAVN.

„MENNESKER“

REDAKTION: MAGISTER INGEMANN OTTOSEN

- BIND I: VALDEMAR VEDEL:
HOLGER DRACHMANN1909
- II: JUST BING:
HENRIK IBSEN1909
- III: ERICH HENRICHSEN:
VIGGO HØRUP1910
- IV: GEORG CHRISTENSEN:
J. P. JACOBSEN1910
- V: W. THULSTRUP:
NIELS R. FINSEN ..1911 ..2. Udg. ..1916
- VI: CARL BEHRENS:
EMIL POULSEN1911
- VII: P. A. ROSENBERG:
HERMAN BANG1912
- VIII: J. ØSTRUP:
J. C. JACOBSEN1912
- IX: HOLGER BEGRUP:
LUDVIG SCHRØDER1913
- X. VILH. LA COUR:
J. JESSEN1913
- XI: AXEL SØRENSEN:
THOR LANGE1915
- XII: GERHARD GRAN:
BJØRNSTJERNE BJØRNSEN1916
- XIII: M. C. HARDING:
G. A. HAGEMANN1916
- XIV: WILLIAM BEHREND:
NIELS W. GADE1917
- XV-XVI: INGEBORG SIMESSEN:
NATALIE ZAHLE1919
- XVII-XVIII: CARL KOCH:
H. A. BRORSON1920

CARL KOCH

HANS ADOLF
BRORSON

DET SCHØNBERGSKE FORLAG — KØBENHAVN
FOR NORGE: J. W. CAPPELEN — KRISTIANIA

TITELBLAD OG VIGNET AF KUNSTNEREN CHR. BOGØ
TRYKT I BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

INDHOLD

	SIDE
I. INDGANG.....	7
II. PIETISMEN.....	9
III. BRORSONS EGN.....	15
IV. JULESALMERNE.....	18
V. BRORSONS OVERSÆTTELSER.....	23
VI. BRORSON SOM OVERSÆTTER.....	36
VII. RODFÆSTET I DET DANSKE.....	40
VIII. GRUNDTONE.....	48
IX. YNDLINGSBILLEDE.....	52
X. LÆNGSLEN.....	59
XI. SØREN KIERKEGAARD OG BRORSONS SALMER	66
XII. GRUNDTVIG OG BRORSONS SALMER.....	74
XIII. SLUTNINGSORD.....	86
XIV. LITTERATUR.....	95

aar man har fordybet sig i den ældre danske Salmedigtning og under denne Syssel kommer til Brorson, kan man gribe sig i den Følelse, at man pludselig er kommen helt nær hen til vor egen Tid.

Ja, man behøver egentlig slet ikke at fordybe sig litterært i Salmedigtningen for at fornemme dette. For man kan, alene ved at blade i sin Salmebog eller mindes Salmevers, finde Udtryk, som passer saa mærkeligt til os nulevende, vor Maade at føle eller hige paa. „Trange Tider langsomt skrider — langsomt skrider —, det har den Art.“ „Se, nu er Stunden næsten oprunden — næsten oprunden — som gør mig glad.“

Der ligger ikke just heri, at Brorson skulde være en ypperligere Salmedigter end sine Forgængere. Det er igen et helt andet Spørgsmaal. S t h e n kan undertiden i sine om Folkevisen mindende Digte hæve sig til en saadan Højde, at det næppe er muligt at komme højere ad den Vej. Kingo har maaske nok en stærkere, mere „rund“ Tone til sin Raadighed end Brorson; han har ogsaa mere fast Herredømme over sine Toner. Der er ikke saa mange døde Partier i hans Digtning som i Brorsons.

Men det er, som om Brorson var langt nærmere ved os.

Jeg husker fra min Barndom en lang Køretur paa flere Mil. Vi kom ikke saa sjælden ad den Vej. Der var midt paa Vejen en Bakke, vi skulde

over. Jeg syntes altid, at naar vi paa Hjemvejen først var kommen over den Bakke, var vi med eet meget nærmere ved Hjemmet; alt var mere bekendt; vi var nu i det Rige, som hørte os til; det, som laa hinsides Bakken, var maaske nok lige saa kønt, men det var langt fjærnere. Og dog var det jo kun en ringe Forandring i ydre Afstand, der var sket ved at køre over Bakken.

Jeg har den samme Følelse ved Brorsons Salmer. Naar jeg under Rejsen op til Nutiden kommer til dem, er det, som jeg var kommen over den Bakke og pludselig er helt nær henne ved det, som er her og nu, inde i et ganske vist stort Rige med mange Afstande i Tid og Rum, men dog et Rige, som min Tid hører med til. Det, som er omme paa den anden Side af Bakken, er et meget fjærnere Rige.

ette har sin Grund ikke alene i noget særligt ved denne enkelte Mand, men i den større Sammenhæng, hvori han hører hjemme, nemlig Pietismen.

Naar man vil se den inderste Særart ved Pietismen, skal man ikke alene og ikke i første Linje tænke paa den snævre og magre Vurdering af visse Sider af det menneskelige Liv, som findes hos denne Retning. Uviljen mod Dans, Teater og Fornøjelser var ikke det væsentlige eller det mest ejendommelige. Spiren til denne Uvilje laa vel allerede gemt i den lutherske Orthodoxsis Lære om den menneskelige Naturs fuldstændige Fordærvelse; der behøvedes kun en Inderliggørelse af Sjælelivet i det hele, for at denne Lære skulde udfolde sine Muligheder i det virkelige Liv.

Men Pietismen var netop en saadan Inderliggørelse, og den strakte sig over et langt større Omraade end disse enkelte Ting. Den er derfor noget langt mere end en Mistanke imod eller et Forbud imod visse Fornøjelser.

Den er en Oplevelse af, at det religiøse ikke er en Anskuelse eller en ydre Ordning, men er en Tilstandsform af Hjærtets Liv, en Maade, hvorpaa det fungerer, en Handlen af dets inderste Kraft. Denne Tilstandsform er meget levende og kan derfor ogsaa være meget urolig. Den kan rumme meget forskelligt. I den bor der en hel Skala, baade af Fremdrift og Følelse. Der er baade Anger og Skyld, Tvivl og Strid, Haab og Stilhed, til sidst den Hvile,

som man den Gang kaldte Overladenhed, hvor Sjælen opgiver alt sit eget og overgiver Gud alt. Foran Døren til denne Hvile laa der ikke en mat Selvfølgelighed, men Overtagelse af sin egen inderste Sag og derfor baade Valg og Omvendelse. Derfor følte Hvilen ogsaa rig og sød, naar den endelig kom.

Der synes i den sidste Halvdel af det syttende Aarhundrede at være gaaet en Bølge af religiøs Fordybelse hen over store Dele af Europa. Man sporer den i Spanien, Frankrig og Tyskland. Der var kommen tør Kulde ind i Kirkelivet, og nu kom saa Menneskehjærternes Tilbagevirkning i modsat Retning. De trængte til noget andet. De længtes efter Varme. Og hertil kom, at Europa var sygt efter de langvarige, skrækkelige „Religionskrige“. Hvor var dog Folkene udpinte og mishandlede! Hvor der dog trængtes til Menneskelighed, til Inderlighed, til Gud! Og saa begyndte omsider den religiøse Bølge at rejse sig, langsomt, ud fra forskellige Udgangspunkter.

I Spanien og Frankrig blev denne Bevægelse slaact ned af stærke politiske og kirkelige Magthavere. I Tyskland var der i denne Henseende lykkeligere Kaar. Riget var delt i mange smaa Stater, og Fyrstemagten var svækket. En aandelig Bevægelse kunde derfor rejse sig temmelig uhindret; den kunde ogsaa brede sig fra Land til Land uden at møde altfor mange standsende Diger.

I Tyskland fik Bevægelsen Form af Pietisme. Den fik især sit Præg af to Mænd, Spener og Francke. Og naar man har set de Tanker og Kræfter, som de satte ind i det kirkelige Liv, har man dermed set Pietismens Væsen.

Spener var født 1635 i Elsass og døde 1705 som Præst i Berlin.

Han var en maadholden Natur med Angst for Yderligheder, en mild Mand, der ikke brød hensynsløst igennem, men vilde mægle sig frem. Denne Egenskab fik stor Betydning. Der var revolutionære Naturer med lignende Ideer som han. Men disse Ideer kunde kun skaffe sig Indgang saa vidt om ved at bæres frem af en saa moderat Fører. Han var en prosaisk Natur. Hans Prædikener var kedelige. Hans Forsøg paa Salmedigtning var ubetydeligt.

Men endelig var han en redelig Mand. Han var redelig nok til at stige ned fra den kolde Theologis og den fornemme Kirkeligheds Højder og ærligt se Kirkens Brøst og søge Hjælp mod dens Nød, uden at trættes af de utallige Hindringer, der blev lagt ham i Vejen, og de Ubesindigheder, hans Meningsfæller begik.

Det var ikke glimrende Egenskaber, der særtegnede ham; det var en Karakterens Egenskab; og det viste sig, at den just i denne historiske Situation var paa sin rette Plads.

Han saa Kirkens Kulde, saa, at Hovedinteressen var bleven spidsfindige Studier over et enkelt Menneskes, Luthers, hjærtelige Oplevelser. Han saa Kirkens Uvirksomhed, saa, at man var bleven saa angst for „Gerningerne“, saa sygeligt optaget af „Troen alene“, at megen Stræben gik ud paa at fastslaa Gerningernes Overflødighed, liden Stræben paa at opmuntre til virksomt Kristenliv. Han saa Kirkens Umyndighed, saa, at Lægfolket var umyndigt overfor Theologernes Lære, og baade Theologer og Lægfolk var umyndige overfor Fyrstemagten. Han saa, at der manglede Liv.

Saa slog han da til Lyd for sine Tanker i sit Skrift „Pia desideria“, Fromme Ønsker 1675. Han anbefalede her en Række Forholdsregler, der skulde tjene til at fremkalde Liv i Kirken. Og endelig virkede han for Afholdelsen af gudelige Forsamlinger; her skulde der dannes smaa Samfund af „Kærnekristne“ i Modsætning til de blandede Masser, som samledes i Kirkerne.

Francke var født i Lybæk 1663 og døde som Præst og Professor i Halle 1727.

Der var mere Skiften af Lys og Skygge i hans Natur, ogsaa mere Handlekraft.

I en Alder af 24 Aar oplevede han et voldsomt religiøst Gennembrud. Under Forberedelsen til en Prædiken opdagede han, at han ikke havde Troen. Alt svandt hen for ham, selv Troen paa Gud. Men Samvittigheden vaagnede stærkt. Som en fra et Taarn ser ud over en By, saaledes saa han hen over sit Liv, saa de enkelte Synder og deres Kilde, Vantro eller indbildt Tro. Flere Dage gik hen saaledes. Han knælede og bad til den Gud, han endnu ikke troede paa, om Frelse fra denne elendige Tilstand, „hvis der da var en Gud til“. Da bøn høres han i et Nu. „Saa hurtig som man vender en Haand, var alle mine Tvivl borte; jeg var i mit Hjærte forvisset om Guds Naade i Jesus Kristus.“ Han følte sig overøst med en Strøm af Glæde. Denne Oplevelse fik stor Betydning. Som en stærkt anslaaet Tone fremkalder den samme Tone i andre Strænge, saaledes fremkaldte den lignende Gennembrud rundt om. Og den blev typisk for Pietismen. Dette var den første Indsats fra Franckes Personlighed.

Den anden Indsats var Læren om de saakaldte Mellemting. Det stempledtes som syndigt at deltage i

Leg, Dans, Kortspil, Skuespil, Skæmt og „Drikken Tobak“. Ogsaa dette fik vidtrækkende Betydning. Afhold fra disse Ting blev anset som Tegn paa Omvendelsens Ægthed. Og ved Forbud og Nægtelse af Adgang til Nadverbordet søgte man at hindre dem.

Men Franckes tredie Indsats var hans vældige Virksomhed i Halle. I Fattigplejen og det forgrenede Skolevæsen, i Opdragelsesanstalten for fattige Børn viste sig Pietismens Handlekraft, dens Sans for de ulykkelige i Samfundet og dens Forstaaelse af, at Opdragelsens Maal ikke er praktisk Færdighed, men Personlighedens Udvikling. Havde der kun været mere Forstaaelse af Barnets Natur!

I disse fem Indskud, Liv i Kirken, de gudelige Forsamlinger, det pludselige Gennembrud, Læren om Mellemtingene og Arbejdet for de ulykkelige ligger Pietismens Væsen. Men alt dette har som Baggrund den vaagnende Inderlighed i Tiden.

Der var meget uheldigt med, det er sandt. Der var baade Sødighed og Snæverhed og Herskesyge, til Dels paa Grund af de personlige Egenskaber, der fandtes hos Førerne. Men historisk set er den alligevel et aandeligt Sundhedstegn. Som Saften i en Plante søger hen til det Sted, hvor Saaret er slaact og Sygdommen sidder, saaledes strømmede der sjælelig Varme til og søgte at læge den kolde Syge og dens Følger.

Pietismen har kirkelig set et Dobbeltansigt. Den er paa en Gang en Opløsning og en Oplivelse. Meget, som før var fast og stivnet, blev nu flydende; undertiden var det, som alt blev flydende. Meget, som før var dødt, blev nu levende; undertiden viste det sig, at det, der saa ud som døde Former, kunde blive Udgangspunkt for en ny Livsbevægelse. Saa

forskelligt artede Pietismen sig. Den blev modtaget af meget forskellige Sind.

Dette er Baggrunden for Brorsons Salmedigtning. Og det er blandt andet dette, der gør, at vi fornemmer Slægtskab med ham og Modtagelighed for hans Toner. Vi kender Opløsningen som et af de mest betegnende Træk ved vor Tid og vort aandelige Liv. Men vi veed ogsaa, at Opløsning ikke altid betyder Undergang, som naar en Organismes Celler opløses, men ogsaa kan være nødvendig og sund, som naar Markens haarde Lerklumper om Foraaret skørnes. Ja, den kan betyde sjælelig og aandelig Oplivelse. —

Og saa nærmede Bølgen sig — noget efter Aar 1700 — til Danmarks Grænser.

ønderjylland ser paa Landkortet ud som en Bro fra Tyskland over til Jylland og de danske Øer. Saaledes har dette Stykke Land ogsaa virket. Der har staaet haarde Kampe paa den Bro. Til andre Tider har der været Udvæksling af Varer. Undertiden har de Folk, som stod paa Broen, sigtet og sondret Varerne, saa vi fik det, der passede godt for os, medens det øvrige blev vist tilbage. Nyttige og smukke Ting er saaledes ført til os; de blev prægede dansk paa Broen.

I Pietismens Tid skete der noget af dette. Flere af den danske Pietismes betydeligste Mænd var fra Sønderjylland, Bluhme, Enevold Ewald, H. A. Brorson. Den første var mindst dansk i hele sit Præg, den sidste mest. Og lykkeligvis var den mest danske ogsaa langt den betydeligste. De var alle tre fra Vestslesvig. Brorsons Hjem var nær ved Vesterhavet.

Her har vi de brede Enge med blødt Græs og mangfoldige Blomster. Landskabet har lige, vandrette Linjer; der er vidt, uhindret Udsyn over store Flader, men Udsyn fra lavt Stade. Man behøver kun sin egen Højde eller et Jorddige for at kunne se langt omkring. Ved første Øjekast er Udsigten lille, men de Dele af den, der er nærmest Synskredsen, rummer milevide Dybder. Hvis man kan sige, at Egnen vækker Længsel, er det ikke den Slags, der stormer over høje Bjerge med store Bevægelser. Det Synsfelt, man har for Øje, er langt mindre, men

Blikket og Sindet søger alligevel meget længere ud, helt ud, hvor Jord og Himmel mødes. I Vest ligger Havet som en Stribe. Og Solnedgangen lyser derover, aldrig skjult som i Bakkernes og Skovens Egne. Men daglig hæver og sænker Havet sig i Ebbe og Flod. Og stundom sender Stormfloden sine stigende Vandmasser langt ind over Landet. Da truer Havet med Skade og Død. Men det giver ogsaa fine, frugtbare Lag af Ler i Engene.

I denne Egn levede Brorson næsten hele sit Liv.

Han blev født i R a n d r u p Præstegaard 1694. Han gik i Ribe Latinskole. Efter et Studieophold i København vendte han tilbage, først til Løgumkloster, siden til Randrup, hvor han blev Sognepræst, derefter til Tønder, hvor han virkede som Diakon under den dygtige Præst og Salmedigter S c h r a d e r. Endelig kom han til at bo i Ribe, først som Stiftsprovst, senere som Biskop, og her døde han 1764. Det smukke gamle Stenhus, hvor han boede som Biskop, staar der endnu. Hans Liv er saaledes levet i de brede Enges Land.

Da han som 23aarig efter fem Aars Ophold i København kom tilbage, var der sket store Forandringer baade med ham selv og Egnen. Her ligger et Vendepunkt i hans Liv.

Han var syg og anstrængt. Han havde ikke, som sine to Brødre, skyndt sig at faa sin Eksamen. Han havde derimod fordybet sig i andre Studier, Historie, Sprog, Filosofi. Og nu kom han mismodig hjem.

Men det var en anden Hjemegn, han fandt. I de Tider bredte de aandelige Strømninger sig meget langsommere end nu, da Bøger og Blade hastigt bringer Bud om enhver Hændelse. Først en Men-

neskealder efter at Spener med stor Tydelighed havde anslaaet Pietismens Toner i Frankfurt, begyndte de at lyde paa Dansk. Og her var det, Sønderjylland blev Overgangsleddet. Adskillige unge herfra studerede ved tyske Universiteter. De bragte de nye Tanker med sig tilbage. Der vakttes ivrigt Liv, og de den Gang ukendte gudelige Forsamlinger bredte sig. Brorsons to ældre Brødre var med i den pietistiske Bevægelse. Rammen, Egnen med dens Minder, var den samme, men den var nu bleven fyldt med nyt, rigt Indhold. Paa en helt anden Maade end før blev Egnen nu hans egen Egn. I disse Omgivelser fandt han sin Sjæls Fred, sit aandelige Hjemsted, Udgangspunktet for sin Virksomhed og huslig Lykke.

Aaret 1732 udkom i Tønder en lille Bog paa 32 Sider: „Nogle Jule-Psalmer, Gud til Ære og christne Sjæle, især sin elskelige Menighed til Opmuntring; til den forestaaende glædelige Julefest enfoldig og i Hast sammenskreven af H. A. B.“ Den indeholdt syv Julesalmer, to Nytaarsalmer og en Paaskesalme.

Der er adskillige uanselige Bøger, som danner Skel i den danske Litteratur. Denne er en af dem. Her var en frisk Nybegyndelse.

Først var her en rig og ren Formsans. Af de ti Salmer er der to, som har samme Versemaal. Men ellers er der rig Afveksling. Og dog mærker man slet ikke den Jagen efter vanskelige Former, som man nok senere kan træffe Eksempler paa hos Brorson, især i „Svanesangen“s rimspækkede Rokovers.

Dernæst var disse Salmer saa gennemdanske. Skønt Brorson stod i venligt Samarbejde med og i stærk Paavirkning fra Schrader, og skønt han just i disse Aar fordybede sig i tysk Salmedigtning, er hans Sprog her det klareste Dansk. Dette gælder baade hans Ordforraad og hans Ordføjnning. Der er næsten ingen Omstilling af Ordene for Versformens Skyld.

Hør, hvor naturligt Ordene falder, naar der syn- ges om Bethlehem, „Jesu Føderum“:

„— — did samles mine Tanker
i deres Hovedsum,
der er min Længsel hjemme,
der har min Tro sin Skat,
jeg kan dig aldrig glemme,
du søde Julenat.“

Naar man prøver at sige ved sig selv Linjer
som disse:

„Lad Verden mig alting betage,
lad Tornene rive og nage,
lad Hjærtet kun daane og briste,
min Rose jeg aldrig vil miste“

eller at være med i et saadant Vers:

„Her staar vi nu i Flok og Rad
om dig, vort skønne Hjærteblad,
ak hjælp, at vi og alle maa
i Himlen for din Trone staa!“

kan man ikke undgaa at føle deres skære Klarhed,
deres danske Vellyd.

Salmen „I denne søde Juletid tør man sig ret
fornøje“ staar som Helhed maaske højest i denne
Henseende. Tænk især paa dette Vers, hvis sidste
tre Linjer forøvrigt ikke er fra 1732, men er ind-
føjede nogle Aar senere:

„Naar Hjærtet sidder mest beklemt,
da bliver Frydens Harpe stemt,
at den kan bedre klinge,
og knuste Hjærter føle bedst,
hvad denne store Frydefest
for Glæde har at bringe.“

Versene lader sig opløse i den naturligste Prosa og har dog Poesiens Højhed. Endnu den Dag idag, da vi har gennemgaaet saa lang en litterær Historie siden den Gang, føles her næsten ingen Afstand. Saa sikkert er det danske Sprogs ægte Klang truffet.

Endelig er her en smuk og jævn Ro. Intet er anstrængt eller pinligt, intet er kunstigt. Man skal vel kende lidt til Bibelhistorien for at forstaa Udtrykket „Guds Ark er kommen i vor Lejr“. Men her er ingen Allegorier, ingen vredne Fortolkninger. I en enkelt Salme vender han sig formanende mod Datidens Juleforlystelser. Men i det hele er Tonen i disse Salmer mild og mindelig.

Men den største Værdi ved dem ligger endda ikke i, at de sprogligt og digterisk hævder sig endnu i vor Tid, men i, at de udtalte Julens Glæde saa inderligt og stærkt. Ved dem blev denne Fest hævet højere op end nogensinde før i den danske Menighed. Og det føles indtil denne Dag. Overalt hvor der holdes kristelig Jul i Danmark, er disse Salmer med. De kan slet ikke skilles derfra.

Sammenligner man denne Samling med et hvilket som helst lige saa stort Afsnit af Brorsons senere Salmer, er det utvivlsomt, at den første staar højst i Værdi.

Man kan ikke forklare dette ved at sige, at Brorson lige straks var paa Højden som Digter og aldrig siden naaede det første Anslag. For han har senere skrevet Digte, der er lige saa ypperlige. Nej, naar denne lille Samling som Helhed staar saa højt, har det vistnok en anden Aarsag.

Brorson synes at have tænkt med stor Beskedenhed paa disse Salmers Værdi. Han havde især, som han siger paa Titelbladet, „sin elskelige Me-

nighed“, den danske Menighed i Tønder, for Øje, naar han sendte dem ud, om han end naturligvis haabede, at ogsaa andre „christne Sjæle“, f. E. i Randrup og Løgumkloster, skulde opmuntres ved dem. Han kan i en enkelt Salme umiddelbart tiltale den Menighed, han samlede med i Kirken.

„Saa lad dig derfor raade,
min elskte Menighed,
at skønne paa den Naade,
som Gud har os beteed.“

Det var den samme Følelse, han udtrykte ved paa Titelbladet at kalde Julesalmerne „enfoldig og i Hast sammenskrevne“. Og det ligger da nær at tænke sig, at han her tog et Udvalg af en større Samling, han havde liggende, Salmer, som til Dels allerede var skrevne i de Aar, da han var Præst i Randrup. Dette stemmer godt med, at han allerede 1721 i nogle Vers ved sin Broders Hustrus Død havde vist sig som Digter.

Saaledes forklares denne lille Samlings udmærkede Præg som Helhed. Beskedenheden gjordé ham kritisk. Han vovede sig her frem med det allerbedste, han havde, for at glæde sin danske Menighed i Tønder, at den ikke skulde staa tilbage for den tyske Menighed i samme By, som Aaret i Forvejen havde faaet Schraders store tyske Salmebog.

Idet Brorson træder frem med sine Julesalmer, rækker han altsaa, som Schraders Ven, som Pietismens Discipel, den ene Haand venligt modtagende mod Syd, men som den danske Digter, han er, rækker han gavmildt givende den anden Haand mod Nord.

Brorsons Gave blev modtaget godt. Det blev da heller ikke den eneste. I de følgende Aar kom flere lignende Hefter, som 1739 blev samlede i Bogen „Troens rare Klenodie“. Den rummede 257 Salmer, hvoraf over Halvdelen var Oversættelser fra Tysk. Og da den gamle Biskop var død, laa der endnu efter ham 70 Digté, som hans Søn udgav under Titlen „Hans Adolf Brorsons Svanesang“.

rorson hører ifølge sin aandelige Udvikling hjemme i den Inderlighedsbevægelse, som noget før og efter 1700 gik over store Dele af Europa, særlig da i den Del deraf, som kom til Tyskland og Norden, Pietismen.

Som Digter havde han stærk Tilknytning til tysk Salmedigtning. Det viser sig blandt andet i, at han oversatte 191 Salmer fra Tysk.

Det var et bestemt Tidsrum og en bestemt Strømning, han tog disse Salmer fra, nemlig dels selve Pietismen, dels den Periode, som gik forud for den og forberedte den. Han gik saa langt tilbage som til Johann Heermann, der døde 1647; Salmen „Nu Gud ske Lov, at Stunden er sød og blid oprunden“, hvor det døde Barn trøster sine sørgende Forældre, er af ham. Og han gik helt frem til sin egen Samtid. Det var altsaa et Tidsrum i tysk Kirkeliv paa godt 100 Aar, hans Interesse og hans Oversætterarbejde spændte over.

Dette Tidsrums Salmer laa for ham i Schraders Salmebog, „Vollständiges Gesangbuch in einer Sammlung alter und neuer geistreichen Lieder, der Gemeinde Gottes zu Tondern zur Beförderung der Andacht bey dem öffentlichen Gottes-Dienst und besondern Hausz-Übung gewidnet“. Den udkom 1731. I denne Bog findes Originalerne til alle de Salmer, Brorson har oversat, undtagen to.

Her møder vi da først og fremmest Paul Gerhardt, Tysklands største Salmedigter. Han døde

1676 og hører altsaa ikke endnu til Pietismen. Hans Aandsretning var rent luthersk, og for denne Renhed led og stred han i sit Liv. Men han har noget mildt og blødt ved sig, som varsler om den kommende Bølge.

Brorson har oversat 14 af hans Salmer. De bedste er „Hvorledes skal jeg møde og favne dig min Skat?“, „Hjærte, lad dig ej indbilde, at du est af Gud forstødt“, „Er Gud for mig, saa træde mig hvad der vil, imod —“ og „Taalmodighed behøves“.

Brorson og Gerhardt var meget forskellige i Natur. Der var noget sundt, ligevægtigt og forholdsvis lyst over Gerhardt. Han stod ret fast paa Jorden, glædede sig fromt over Sommeren, Lykken, Venskab og Ægteskab. Der mærkes ikke voldsomme Sjælekampe hos ham for at vinde og bevare Troen. Han vilde næppe, som Brorson, kunne ivre mod „den fordømte Sikkerhed“. Hans Styrke er den dybe Tillid til Guds trofaste Kærlighed baade i Sorg og Glæde. Og herom har han sunget, saa det sent vil glemmes:

„Han, som kan Stormen binde
og lede Bølgen blaa,
han kan og Vejen finde,
hvorpaa din Fod kan gaa.“

Brorson er i Forhold til ham uroligt stræbende, langt mindre harmonisk. Han stirrer ganske anderledes længselsfuldt mod Himlen. Han længes efter Ro. Hos Gerhardt er der Ro. De erotisk-religiøse Stemninger er Gerhardt fremmede. Hans Yndlingsbog i Bibelen er Davids Salmer, Brorson er mest optaget af Højsangen og Johannes' Aabenbaring. De har begge digtet en Salme om Aabenbaringsbogens

syvende Kapitel: Synet af de frelstes Skare. Men Gerhardts Salme staar langt tilbage for Brorsons „Den store, hvide Flok“.

Der er noget behersket ved Gerhardts Salmer. Formen er fejlfri. Indholdet er altid smukt. Hele Udtrykket er ualmindelig naturligt. Hos Brorson er der meget større Forskelle. Men undertiden er hans Flugt saa høj, at Gerhardt bliver langt tilbage.

Man forstaar, at naar Forskellen er saa stor, maa den ogsaa vise sig ved Oversættelserne. Her tilføjer Brorson, skønt han følger de tyske Salmer meget nøje i Henseende til Versenes Antal, Rytme og Grundtanker, adskillige smaa Penselstrøg, som vidner om, hvad han havde og hvad Gerhardt ikke havde.

Salmen „Hvorledes skal jeg møde —“ kan være Eksempel. Her indsætter Brorson paa den naturligste Maade en Række smaa Naturbilleder, som unægtelig forskønner hele Salmen. Linjerne

„Hvad du saa tungt har pløjet,
er mig en evig Høst“

er saaledes helt brorsonske, ligesaa dette Udtryk

„— og gør en liflig Sommer
af al din (o: min) Trængsels Sne.“

Saa tilføjer han flere Udtryk fra Kærligheden mellem Mand og Kvinde, f. E. „Brudesal“ „Himlens Brudesæde“. Salmens Begyndelse „Hvorledes skal jeg møde og favne dig, min Skat“ er ogsaa præget af denne Tanke, hvad den ikke er hos Gerhardt.

Endvidere forandrer han Flertal til Enkelttal i Tiltalen. Han siger du, hvor Gerhardt siger I.

„Du tørst ej heller klage,
at du ham ej kan faa;
han kommer selv at tage
dig ud af Jammers Vraa.“

Dette giver Indtryk af større Nærhed. Det er Pietismens Sans for den enkelte, der mærkes her, i Modsætning til Gerhardts stærkere Menighedsbevidsthed.

Endelig har han gjort Salmens sidste Vers langt haardere.

„Han kommer og vil dømme,
at give hver sin Del,
de onde Svovlestrømme,
de gode Himlen hel;
Ak, kom vor Sol og Glæde!
Kom, hent din lille Flok
til Himlens Brudesæde,
saa er der kommen nok.“

Udtrykket Svovlestrømme findes ikke hos Gerhardt, heller ikke den Tanke, at naar blot den lille Flok er bleven salig, er det ogsaa tilstrækkeligt.

Saaledes kan man af Oversættelsen af denne Salme paa den tydeligste Maade aflæse Pietismens Ejendommeligheder. Men man kan ganske vist ogsaa faa Indtryk af Brorsons levende poetiske Friskhed. Ingen Salmedigter har givet Brorson saa mange Salmer til Oversættelse som Gerhardt. Dette betyder imidlertid ingenlunde, som netop disse tilføjede Træk viser, at Gerhardt var den, han følte sig mest beslægtet med. —

Omtrent samtidig med Gerhardt levede Johannes Rist, som i sin Samtid nød overvældende

Anerkendelse. Skønt han var lidt ældre end Gerhardt, hører han egentlig til en lidt senere Type. Han ynder at bruge Brudetonerne i sine Salmer. Han har ikke Gerhardts sikre Smag. Han kan digte ualmindelig hæsligt om Helvedsstraffene:

„Din egen Stank du ikke
kan taale der at drikke,
dog faar du andres med;
en evig Helvedgalde
vil dig i Munden falde
til ubeskrivelig Fortræd.“

Saadan sang man i de Tider. Brorson har oversat 7 af hans Salmer. Ingen af dem er gode, men i nogle af dem findes smukke Linjer, f. E.

„O Jesu Navn, o søde Ord,
et Paradis paa denne Jord,
en Rose, fuld af Livets Kraft,
en Drue, fuld af Himmelsaft.“

Her findes ogsaa et Vers, som Søren Kierkegaard holdt af:

„Ja, naar al Verdens Trøst er død,
saa vær mig desto mere sød,
o Jesu, arme Syndres Ven,
o drag mig ganske til dig hen!“

Men man kan egentlig ikke nævne disse Vers som Eksempler paa Rists Digtekunst, for alt det smukke og ejendommelige i dem skyldes Brorson og ikke den tyske Original.

Med Johann Scheffler (Angelus Silesius), som døde 1677, er vi, om ikke i Tid, saa i Art, nær-

mere inde ved Pietismen. Han var en stærkt sammensat og alt andet end harmonisk Natur. Han var Livlæge hos en tysk Fyrste; først tilhørte han den lutherske Kirke, men gik senere over til den romersk-katholske og blev en voldsom Stridsmand mod det lutherske. Hans aandelige Hjemsted var dog egentlig Mystiken, og han studerede ivrigt Jacob Böhme og dennes Disciple. Hans Forfattervirksomhed har tre Sider, dels Stridsskrifter mod den lutherske Kirke, dels en Samling dybsindige Smaaavers, hvori han udtaler en næsten pantheistisk Verdensanskuelse, dels endelig Salmer. Vilje, Tanke og Følelse gik saaledes hver sin Vej hos ham. Maaske er nogle af hans Salmer skrevne før hans Overgang til Catholicismen, men der er ikke noget luthersk ved dem. De var følelsesfulde og undertiden sødlige, men han var en betydelig Digter, og der er ogsaa skønne Perler iblandt dem, med Glans af kristelig Inderlighed.

Denne mærkelige Mand fik stor Betydning for Salmedigtningen; han anslog nemlig Toner, som blev optagne af Pietisterne og Herrnhuterne, og omkring 1700 mærkes hans Indflydelse stærkt.

Ved hans aandelige Higen og Inderlighed var der Berøring mellem ham og Brorson. Han kunde synge saaledes til Gud:

„Ilden paa dit Alter tænd
og mig slet til Aske brænd!
O, at jeg aldeles kunde
brændes op og gaa til Grunde!“

Roligere — og meget smukt — er Verset:

„Hver Gang jeg drager Aande, da
er Meningen: Halleluja!“

Brorson har oversat begge de vedkommende Salmer og altsaa anerkendt disse Stemninger. I det hele optog han ni af Schefflers Salmer. De bedste er „Vil du have Ro, min Sjæl —“, „Den Tid gaar an, som Jesus selv har sat —“ og „Bort Verden af mit Sind —“.

Saa kom den egentlige Pietisme med en uhyre Strøm af Salmer. Med forarsaglig Frodighed brød denne Sang frem fra mange Udgangspunkter, paa lignende Maade som det skete i Reformationstiden, men i langt større Masser. Det er et Vidnesbyrd om, at Bevægelsen gik dybt og gik vidt om.

Det var ikke nogle faa Digtere, som frembragte disse mange Hundreder af Salmer; det var mangfoldige Mennesker, Mænd og Kvinder, adelige og borgerlige, Præster og Professorer, Læger og Jurister. Og det er betegnende, at der er mange Salmer, hvis Forfattere vi ikke kender.

En hel Række Salmebøger udkom rundt om i Tyskland. 1692 kom „Andächtigt singende Christenmund“, ogsaa kaldet Pietistsalmebogen, 1697 kom „Das geistreiche Gesangbuch“. Freylinghausen udgav sin store Salmebog i to Afdelinger 1704 og 1714; den udkom i Halle, og de pietistiske Salmer kaldtes derefter „halliske“. I Berlin, Pietismens andet Brændpunkt, udkom Porsts Salmebog. Desuden særlige Samlinger af enkelte Digteres Sange. Mangt et Grevskab, manges By fik sin særlige Salmebog. Schraders Tønderske Salmebog er et Eksempel herpaa. Den giver med sine 1157 Salmer, hvoraf de fleste er meget lange, et godt Indtryk af denne Massefrembringelse.

Naturligvis er der meget her, som har ringe

eller ingen Værdi. Og Tonerne var temmelig ensartede. Der er kun enkelte Digttere, som ved Særart i Tanke eller Evne hæver sig over Mængden.

Og hvilke Toner var det saa, der klang her?

Først og fremmest var det det enkelte Sinds Bevægelse. Man følte sig lykkelig frigjort fra den Tanke, at Kristendommen, var en Lære, som Theologerne fastsatte og Lægfolk skulde antage. Det var Sjælen, der rejste sig og vilde være med. Det var Hjærtet, der følte sig grebet af Kristus og derefter vilde gøre andre delagtige i den samme Herlighed. Det var de to tydeligste Toner.

Hovedvægten laa paa Følelsen. Og her møder vi en hel Skala, lige fra den dybeste Forladthed til den høje Tilstand, hvor man næsten sansede Frelserens Nærhed. Den gammeltestamentlige Højsang med sine mangfoldige Stemninger af Elskov blev et kærkomment Billede, som man ret kunde bruge og hvorved meget inderligt og fint er udtalt. Men dette Billede virkede tilbage paa den Følelse, som det skulde udtrykke. Man kom nemlig til at forestille sig eller fornemme Sjælen som et kvindeligt Væsen, der elskende længes efter Brudgommen, Frelseren. Og den religiøse Følelse fik herved et erotisk Præg. Denne Omlægning af Følelseslivet har indsat en vis Tone af Umandighed i den pietistiske Salmedigtning. Og den har undertiden skaffet sig Udtryk, som er rent ud kvalmende.

Ønsket om at give andre Del i den Glæde, man selv smagte, er et af de stærkeste Kendetegn i Pietismen. Man kunde ikke betragte det som noget givet, at alle var kristne, og man kunde ikke være ligegyldig overfor dette. Ønsket fik ogsaa Udtryk

i mange Salmer. Man sang Omvendelsesprædiken ud. Der kan spørges, om Salmerne egentlig var det rette Flodleje for denne Bestræbelse. For hvem er her de talende? Er det de omvendte i Forsamlingen, som synger formanende til de uomvendte, der ogsaa er til Stede? Bliver det ikke vanskeligt at faa disse Roller rigtig fordelt? Mon det altid bliver de rette, der synger, og mon det altid bliver de rette, der synges til? Mon det endelig er godt for de syngende selv? Den Sang, der skulde stige opad, dæmpes ved disse Sideblik. Hvad der hører hjemme i Tiltale og Forkyndelse, er her lagt ind i Salmesangen, hvor det ikke hører hjemme.

Alligevel er den pietistiske Salmedigtning en af de mærkeligste Begivenheder i Kirkens Historie. Her var noget levende og varmt. Her var en Bestræbelse for at erobre den Mark, som hedder Menneskesjælen — eller dog en Del af den —, tage den i Besiddelse og saa give den til Gud.

Fra denne mylrende Mængde tog Brorson Emnerne til sine Oversættelser.

Han har oversat en Salme af hver af Pietismens to Hovedmænd, Spener og Francke, ogsaa en Salme af Herrnhuternes Høvding, Grev Zinsendorf, men ingen af dem har synderlig Værdi.

I det hele er der ingen Grund til at nævne mange Navne her, da Tonen er forholdsvis ensartet, og de forskellige Forfattere ikke hæver sig frem med særlig tydelige Kendetegn i Brorsons Gengivelse. Kun et Par Navne skal nævnes.

Anastasius Freylinghausen var Franckes Svigersøn og Efterfølger som Forstander for Vaisenhuset i Halle. Brorson har oversat syv af

hans Salmer. Den bedste er Adventssalmen „Op, ti Dagen nu frembryder“, hvor vi møder saa friske Vers som dette:

„Nu er Forhæng sønderreven
og en Indgang aabnet bleven
i Guds Helligdom at gaa,
for ham uden Frygt at staa.
Den, som Verdens Lys er bleven,
Nattens Mørkhed har fordreven.
Halleluja! Halleluja!“

Ejendommeliggere var dog Lægen ved Vaisenhuset Christian Friedrich Richter (død 1711). Han var den mest begavede i digterisk Henseende i den halleske Kreds. Brorson har oversat tolv af hans Salmer, og iblandt dem er der flere smukke, f. E. „Vor Sjæl er dertil født og baaren i Gud at vorde skøn og rig“, som munder ud i følgende Bøn:

„Saa vær min Himmel, Sol og Ære,
min Herlighed og Tidsfordriv,
min Skat, jeg kan i Hjærtet bære,
min evig Del i dette Liv,
faar jeg kun dig, min Livets Kilde,
saa faar jeg al den Del, jeg vilde.“

Richter har skrevet — og Brorson oversat — to Salmer, som, udfyldende hinanden, handler om Kamgen og Hvilen i Kristenlivet: „Det koster megen Kamp og Strid, naar man i Grunden vil en kristen blive“, og den bekendte „Det koster ej for megen Strid“. I den førstnævnte synges der saaledes om den af Gud givne kristelige Visdom:

„Da faar man Visdom selv til Del,
hvo hende har med Lydighed fornøjet,
hun kroner ham med Perle og Juvel
og bliver ham som Brud ved Siden føjet,
da er den Ting, som før forborgen var,
os himmelklar.“

Det er Efterklang fra to gammeljødiske Skrifter, vi her hører, dels fra Salomons Ordsprog (Kap. 8), dels fra Salomons Visdom (Kap. 7—8). Visdommen forestilles her som et personligt Væsen, en skøn Kvinde, prydet med det, som er langt mere værd end Sølv og Guld. „Jeg elsker dem, der elsker mig, og de, der søger mig, finder mig; hos mig er der Rigdom og Ære, ældgammelt Gods og Retfærdighed; min Frugt er bedre end Guld; min Høst mer end kosteligt Sølv! Lyksalig den Mand, som hører mig, som daglig vaager ved mine Døre og vogter paa mine Dørposter.“ Saaledes taler Visdommen. Og den, der stræber efter Visdom, siger: „Hende har jeg elsket og længtes efter fra min Ungdom; jeg har stræbt efter at hjemføre hende som Brud.“

De to Salmer om Kamp og Hvile burde følges ad, ogsaa i vore Salmebøger.

J o h a n H e r m a n S c h r a d e r, Provsten i Tønder, Brorsons Ven, var ikke alene meget salmekyndig og Udgiver af den tønderske Salmebog. Men han var tillige selv Salmedigter. Og Brorson har oversat flere af hans Salmer. Han er f. E. Op-havsmand til to saa bekendte Salmer som „Jesus han er Synderes Ven“ og „Vor Tro er den Forvisning paa, at vi Guds Naade have“.

Disse tre Salmedigtere hører til Pietismens Blomstringstid.

Men her skal endnu nævnes en, som betegner et lidt senere Stadium, da Retningens Varme var ved at blive lidt mindre, og da der begyndte at vise sig Tegn paa Overgangen til Rationalismen, endnu svage, endnu maaske umærkelige for de vedkommende selv.

Johann Jacob Rambach var født i Halle og oplært i Franckes Stiftelser. Han blev Professor i Halle efter Franckes Død 1727. Et Par Aar efter søgte man at faa ham til København, men han foretrak at blive Professor og Superintendent i Gies-sen. Han døde 1735, 42 Aar gl. Han var en dygtig Theolog og meget bibelkyndig, og han stod midt i den pietistiske Kreds. Men han stod tillige venligt overfor Christian Wolff og hans Filosofi, som den Gang var ved at komme paa Mode og som vilde ikke just bevise den kristelige Aabenbarings For-nuftmæssighed, men dog støtte den ved at bevise den saakaldte naturlige Religion, som saa skal danne et Slags Underlag for Kristendommen. Her var noget, som varslede nye Tider. Rambach vilde gerne forene den pietistiske Fromhed med Klarhed og aandelig Frihed. Han udgav Salmebøger og digtede selv mange Salmer. Brorson har oversat tre af dem:

Det er, som om man kunde mærke et aandeligt Tidsskifte i et Vers som dette:

„Hvor ofte maa man sig for Himlen skamme,
naar man ej m'er kan se den første Flamme,
og overtydes grandt ved Aandens Tugt,
at meget af den første Brand er slukt.“

Og i hvilken Retning det skulde gaa, kan man fornemme gennem følgende:

„Milde Gud! Mit Hjærte tager
sig den Frihed ind at se
i dit Riges dybe Sager,
lad det med din Vilje ske!
Send en liden Glans herved
af din store Kærlighed,
at mit svage Troes Øje
skrækkes ej for Himlens Høje.“

Saaledes kan man gennem det Udvalg, Brorson har gjort af Pietismens Salmedigtning, se en aandelig Bevægelse opstaa, stige til stor Kraft og atter sagtne. Der er noget tragisk ved, at den menneskelige Aands Historie Gang efter Gang formede sig paa denne Maade. Man kan blive mismodig derover. Der er vel, naar alt kommer til alt, ingen anden Trøst derimod end den, der ligger i Grundtvigs Vers:

„Som aldrig saa lang er nogen Dag,
at Aften er jo i Vente,
saa haver det Lys og Solbjergslag,
som Gud udi Kirken tændte,
men immer det dages dog paany,
hvor Hjærterne Morgen vente.“

rorson oversatte de tyske Salmer med stor Troskab.

Hans Gengivelse har altid samme Antal Vers som Originalen. Han bruger altid den samme Versform. Og her kom det ham til Gode, at han magtede Versets Kunst saa forunderlig let. Selv nye og vanskelige Versformer giver han sig i Kast med og gennemfører dem uden Fejl. Et Par Eksempler vil vise det.

Den lille Salme „Allevegne, hvor jeg vanker“ er oversat efter Fritsch og er i Versantal og Form helt bestemt af Originalen. Og i denne foreskrevne Form kan Brorson lægge sin blide Længsel ind med den naturligste Versklang.

„Bort fra Verdens Land at ile,
mæt af Møje, hjem til Hvile,
jeg er rejsfærdig til,
naar min søde Jesus vil.“

Hvem skulde tro, at dette var Oversættelse! Form, Ordvalg og Stemning gaar helt sammen i Enhed.

Vidt forskellig fra dette simple Vers er den festlige Rytme i Stegmanss Salme „Kom Regn af det høje“. Det hedder her:

„Kom Himlenes Kilde! Lad Strømmene flyde
paa dette dit Land,
at Blomster og Frugter din Have maa pryde
og sætte i Stand;

mod denne din Glæde er Verden kun Straa,
o Paradisdrue
o himmelske Lue,
hvo dig kun kan faa!“

Atter her fornemmer man den fulde Sammen-
smeltning af Stemning og Form.

Hør saa igen et Vers af en helt anden Slags,
S t o c k m a n n s „Gud skal alting mage —“. Her
er der ikke, som i det sidst anførte Eksempel,
lyst fremrullende Rytmer. Det er egentlig en tung
Versgang fremad, men fuldkomment svarende til
Salmens Tankegang: Hindring møder frem efter
Hindring, men alligevel, alligevel: Gud raader!

„Gud skal alting mage,
lad den gamle Drage
fnyse hvad han kan!
Lad kun Havet bruse,
alle Vinde suse,
Gud er Styremand, —
Jonas saa
Bevis derpaa —;
naar han og til Jorden bøjer,
han igen ophøjer.“

Og til sidst en vanskelig Versform, hvor Rytmen
skifter midt i Verset. Det er S c h r ø t e r s „Et er
nødigt, dette ene“:

„Sjælen veed af ingen Byrde,
har et frit og lystigt Mod,
hun er ført af hendes Hyrde
ind i Livets Eng og Flod.

Ej nogen Forfriskning mod denne kan veje,
at have sin Jesum, ham evig at eje,
slet intet mig glæder og dæmper min Ve
foruden min Jesum i Troen at se.“ —

Brorson var altsaa altid bestemt ved sine Forbilleders Versform, men han mestrede den, som om den var valgt af ham selv.

Morten Eskesen har meddelt en Fortælling om, at Brorson en Dag, da han sad i Bispegaarden i Ribe, hørte en Soldat synge en Vise ude paa Gaden, kaldte ham ind, lærte Melodien og lovede til næste Dag at give ham smukkere Ord til samme Melodi. Dagen efter fik Soldaten Salmen „Op I kristne, ruste Eder!“ — Man har her været opmærksom paa, at der maatte være en Fejl ved Fortællingen, for Salmen blev trykt 1735, og Brorson blev først Biskop 1741; og man har da foreslaaet at henlægge Scenen til Tønder. Men heller ikke dette forslaar til at redde Fortællingen. Salmen er nemlig en Oversættelse efter Justus Falkner og har nøjagtig samme Versantal og Versmaal som den tyske Original. Melodien er altsaa bestemt af den tyske Salme, ikke efter en tilfældig hørt Vise.

Den nævnte Salme har i sin tyske Form en Pointe, som Brorson mærkeligt nok har ladet upaaagtet. Justus Falkner kalder den Fane, hvorunder Kristi Hær drager frem, en Korsfane, og siger, at dens Farver er: rødt og hvidt. En Oversætter i vor Tid vilde sikkert indføre Danebrog i Salmen. Men Brorson siger kun: „Kristi blodbestænkede Fane“, og han har vist gengivet Tanken rigtig. Falkner fordeler nemlig ikke de to Farver som et hvidt Kors i rød Bund, men som „weiss und roth ge-

sprengt“, vel sagtens rødt stænket paa hvid Bund; og han har vist forestillet sig Fanestangen som et Kors. Paa den Maade er den en Korsfane. —

Ogsaa Tankegangen er den samme i Brorsons Oversættelser som i Originalerne. Han følger sine Forbilleder tro, op paa smukke Højder, igennem tørre Egne og ned i Smagløsheder. Man vilde ønske, han undertiden havde vist mere Kritik i denne Henseende.

Men Brorson var en større Digter end de fleste af sine tyske Forbilleder, maaske større end dem alle, Gerhardt fraregnet.

Man mærker det i adskillige af hans Oversættelser. Han kan tilføje et Strøg af Poesi hist og her. Han kan ogsaa tage et lige antydet Billede og brede det ud i tydelig Skønhed. Og han kan give sine Ord en musikalsk Velklang, som langt overgaar den tyske Originals. Og skønt han havde fortrinlige Betingelser som Oversætter, var hans egentlige Element alligevel ikke Oversættelsen, men den selvstændige Digting.

Men heri ligger endnu mere. Brorson var hjemme i det danske, i dansk Natur og Sprog, dermed ogsaa i dansk Sind.

kønt Brorson var paavirket saa dybt af den tyske Pietisme og yndede den tyske Salmedigtning, blev han dog aldrig tysk Digter. Baggesen og Oehlenschläger har digtet paa Tysk. Endog Grundtvig har skrevet et tysk Digt, men fra Brorson har vi ikke et eneste tysk Vers. Der var intet nationalt Modsætningsforhold den Gang. Der var endog venligt Forhold mellem Brorson og Schrader. Men Brorson følte sig ikke fristet. Han har aabenbart følt sig helt som dansk.

Skønt Brorson var en ypperlig Oversætter, var han dog bedre som Digter.

Af de 274 Salmer i „Troens rare Klenodie“ er 190 Oversættelser; de 84 er altsaa originale Digte. Til disse maa føjes 69 af Svanesangens 70 Salmer. Dette giver 344 Salmer i alt, hvoraf 153 er originale, 191 Oversættelser.

Men her skal ikke alene tælles, men ogsaa vejes.

Man maa først holde alle de Salmer borte fra Sammenligningen, som er værdiløse, og det er mange af begge Slags. Udtager man saa f. E. 40 af hver Slags, maa man i det hele og store sige, at der er størst Vægt og Dybde i de originale. Og vælger man uden Tanke om Sammenligning de ti bedste af Brorsons Salmer, ser man, at de alle er originale. Jeg vilde her nævne: „I denne søde Juletid“, „Mit Hjærte altid vanker“, „Den yndigste Rose“, „Her komme dine arme smaa“, „Op al den Ting, som Gud har gjort“, „Jeg gaar i Fare“, „Halleluja jeg

har min Jesum funden“, „O du min Immanuel“, „Her vil ties“ og „Den store, hvide Flok vi se“.

Af disse ti er de fire fra Julesalmerne 1732, de tre fra Svanesangen, de tre fra det mellemliggende Tidsrum.

Brorson var altsaa ikke alene en dygtig Overfører af værdifulde Varer, som de tyske pietistiske Digtere rakte ham. Han var paa selvstændig og jævnbyrdig Maade, paa sin egen Maade grebet af denne Aandsretning, og han formaaede at udsynge dens Toner smukkere end dens tyske Sangere kunde gøre det. Og det var paa dansk Maade, han var grebet og sang.

Brorson havde nogen Tilknytning til den ældre danske Salmesang. Han kendte selvfølgelig Kingos Salmer allerede fra sin Barndom. Hans Fader havde paa Dødslejet trøstet sin Hustru og sine tre unge Sønner med et Vers af „Nu rinder Solen op af Østerlide“. Brorson brugte ogsaa flere af de kingoske Salmers Melodier. Hans Nytaarssalme

„Kom Hjærte, tag dit Regnebræt,
skriv op dit Lives Dage,
se til, at du kan sanse ret
og tænke lidt tilbage!“

er vistnok paavirket af Kingos „Aftensuk“

„Gak, Sjæl, og tag dit Regnebræt,
gør Overslag og ej forgæt
ti tusind Pund at skrive!“

Og naar han en enkelt Gang skriver en Morgen- og Aftensalme, tager han ikke alene Melodi og

Versmaal fra Kingo, nemlig fra dennes Elskovsdigt „Chrysillis, du min Verdens Guld“, men han kommer undertiden ind i Toner og Tanker, der minder stærkt om Kingo. Saaledes hedder det i Morgensangen:

„Saa gaar jeg da saa vel tilfreds
hen i mit Kald og Stand
at gøre, hvad jeg kan. — — —
Gaar Dagen, min Fortræd
gaar ogsaa med:
Som Strømmen føre kan
det tunge Skib til Land,
saa føre Tiden mig
til Himmerig.“

Og i Aftensangen:

„Saa læg dig, søvnetunge Krop,
tak Verden ganske af
og hvil som i din Grav;
din Jesus dig skal vække op,
om ej før, dog en Gang
ved Guds Basuners Klang.“

Han kan ogsaa undertiden finde den gamle Kirke-Stil. Det er, som om Emnet, han vil synge om, gav ham den Stil, hvori det sædvanlig blev besunget. Og vi kan da faa Vers, som ikke just er brorsonske, men i al Almindelighed er gammel dansk Kirkestil. I en Nytaarssalme hedder det:

„O Gud, som Tiden vender
og styrer i din Haand,
vi folde vore Hænder

og sukke ved din Aand:
i Jesu Kristi Navn
lad dette Aar os være
velsignet dig til Ære
og vore Sjæles Gavn!“

Brorsons Adventssalme „Fryd dig, du Jesu Brud“ har ogsaa et gammelt Forbillede, nemlig „Fryd dig, du Kristi Brud“, som blev digtet over 100 Aar i Forvejen. Men her staar Brorson tilbage i Sammenligning med den gamle Salmes Højtidsro og ædelt beherskede Simpelhed. Det er næsten med et Suk, man lægger Mærke til Forskellen, men man faar jo ikke noget for ingenting.

Naar Brorsons Tilknytning til ældre dansk Salmedigting var forholdsvis svag, ligger det i Sagens Natur. Han havde, som Pietisterne i det hele, en kraftig Følelse af, at der trængtes til noget nyt, og at han kom med noget nyt.

Derimod var han med stor Styrke knyttet til dansk Sprog.

Naturligvis kan der findes tyske Ord og Vendinger i hans Oversættelser og undertiden i hans originale Salmer. Han kan sige „Syndens Knægte“ for „Syndens Trælle“, itzige for nuværende, Højtid for Bryllup (Hochzeit). Linjen „Den Tid gaar an“ gengiver umiddelbart „Die Zeit geht an“. Han kan sige: „I faar i Sandhed til heran at rykke“; Meningen er: I maa i Sandhed til at rykke frem; men Brorsons Udtryk minder om Datidens halvtyske militære Kommandosprog. Han kan oversætte hinein ved hen ind.

Men alt dette — og mere til — er Smaating ved Siden af den danske Ægthed i hans Sprog. Og vi møder i Brorsons Salmer ikke alene Datidens Skrift-

sprog, men mange af Folkesprogets levende Udtryk, vestjydske og sønderjydske Ord og Vendinger.

Den jydske Tillægsmaade, som ender paa —n ogsaa i Intetkøn, findes idelig hos Brorson: funden, vunden, fornommen, kommen. Ogsaa andre af hans Bøjningsformer er jydske, f. E. kast (= kastel), korsfæst, hjærtekryst o. l.

Han bruger i flere af sine Salmer en mærkelig Genitivform. I Vestjylland finder man i Steden for Genitiv paa —s Omskrivninger som „Det er æ Skrædder hans Hus“, „Det er di bitte djer daw“ (ᵛ: de smaas Dag). Brorson har denne Form. Saaledes hedder det „Fangen er Slangen hans Vold“ (Slangens Magt er taget til Fange), „Den gamle Mand hans himmeltændte Øje“, „Under Sinai dens grumme Tor-den“. I det sidstnævnte Eksempel er Formen dog maaske ikke ægte jydsk.

Udtrykket „rende“ bruges almindelig i Nørrejylland, hvor Rigsmaalet har „løbe“, ogsaa i høj Stil. Hos Brorson findes det ofte, f. E.

„Velan, min Tid er knap,
jeg faar at rende.“

Udtrykket „tage paa“ i Betydningen raabe, skrige er almindelig jydsk, særlig vestjydsk. „Han taw o, som dær waar en Knyw i æ Hals o ham“. (Darum.) „Han taar o som Vraald Dejn“. (Skanderborgegnen.) „Æ Hund tæjer o.“ (Lindknud)*). Det bruges ogsaa om en smuk Lyd, naar den er stærk og tydelig. En Vestjyde, men forlængst Københavner, sagde til mig

*) Feilbergs Ordbog over det jydske Sprog III, 759.

om Sangdroslen: „Det er mærkeligt, som den Fugl tager paa.“ Brorson bruger Udtrykket om Goliat:

„Han tog paa: O I smaa
bedre bag jer Stude laa.“

Men han lader ogsaa Englene „tage paa“: „Himlenes hele Forsamling tog paa“.

Udtrykket „faa“ i Betydningen „nødes til“ er vistnok baade vestjydsk og sønderjydsk. „A for wal aa gyer et“, jeg maa vel gøre det. Brorson siger: „Jeg faar at rende“, jeg maa nødvendigvis løbe.

Endelig findes der ogsaa hos Brorson særlig sønderjydske Udtryk, f. E. „tør“ i Betydningen behøver: „Du tørst ej heller klage“, „Du tørst og ej forskrække“. Ord som Fadeklud (Karklud), Krud (Urt), Løvekar (Vaskekar) er sønderjydske**).

Denne Hjemmeværen i det danske Sprog overtog Brorson med Bevidsthed og opøvede den til en overordentlig stor Færdighed i Verskunst. Det er mærkeligt, at han, som kunde være temmelig usikker i sin Smag, var saa sikker i Rim og Rytme. Det hænder vist kun en eneste Gang, at Brorson lader et Ord rime paa sig selv; og i dette Tilfælde har han saa følt det selv og rettet det i næste Udgave, men atter for Meningsens Skyld ladet det staa i den følgende. Han har vel tænkt, som Goethe i et lignende Tilfælde: „Lad det Bæst blive staaende!“ Han kan for Rimklangens Skyld morsomt forandre et Ord. Saaledes hedder det i hans store Digt om Lissabons Undergang:

***) Marius Kristensen i Dahl og Linvald, Sønderjylland I, S. 134.

„Jo sandelig den D o m
maa nok, som de har prøvet,
der var i Lissab o m,
os kaste ned i Sløvet.“

Efterhaanden uddannede han denne Sikkerhed til en rent forbavsende Virtuositet.

Brorsons Rytme er ligesaa fuldendt. En Fejl i denne Henseende er yderst sjælden, om den overhovedet findes.

Allerede i „Troens rare Klenodie“ findes Vers, som viser, at Brorson syslede med vanskelige og rimrige Versformer.

„De hvide og blide Guds Helgenes Mængde,
som prange med Sange af Evigheds Længde,
som haster og kaster sig alle for Tronen
for Lammet, annammet til Spiret og Kronen.“

Et saadant Vers skulde egentlig skrives med tolv Linjer, hvis Rim og Linjer skulde følges ad. I de senere Aar voksede denne Tilbøjelighed hos Brorson, og i Svanesangen er der adskillige Eksempler derpaa. Et enkelt Vers vil vise det.

„Folk i Josvæ Dage kunde drage
gennem Flod, tør paa Fod,
som tilbage gik sig selv imod.
Herrens Hær tog da hver
By især ind med Sværd;
disse Gæste slog de bedste
døde, kvæste, ja de blæste
Mure ned, alt ved Tro,
hvilket jo
den ganske Verden veed.“

Hvis man skriver dette Vers op i Rimlinjer, faar man atten saadanne. Det ser paa Papiret ud som et langt, snirklet Rokoko-Ornament; Stilen og Smagen er da ogsaa her den samme som den, der raader i Rokotidens Bygninger, Bohave, Musik og Klæde-dragt. En Vrimmel af Vellyd er her kunstfærdig føjet sammen. Og hvor man hører Musikens Slag i Verset! Ja Brorson kunde, naar han ret vilde!

Alligevel kan det ske, at man griber sig i et vist Ubehag ved den Slags Vers. Det er altfor villet, altfor anstrængt. Man kan komme til at tænke paa Aeroplanets Flugt. Man beundrer. Man tænker paa, hvor godt det er gjort. Men man hører Maskinens Raslen. Og man foretrækker Fuglens lette, uvilkaarlige Flugt.

Den finder man imidlertid ogsaa hos Brorson. Og den er lykkeligvis langt hyppigere. Her er det egentlig overflødigt at anføre Eksempler. Enhver finder dem med Lethed i Mængde. Lad kun et enkelt Vers staa her.

„O Hellig Aand! mit Hjærtè
den Stad saa haardt attraar,
det søde Hjem,
Jerusalem,
hvor al min Nød og Smerte
sit Pas og Afsked faar!“

Brorson var hjemme i dansk Sprog og Sind. Her var mere end en Tilknytning. Her var han rod-fæstet.

et er ikke muligt at holde fast paa alle Brorsons Salmer. Man gør heller ikke hans Minde nogen Tjeneste ved at forsøge derpaa. Flodbølgen kan ikke holdes tilbage af Engene, men vel kan der afsættes blivende frugtbare Stoffer, som gør Græsset mere tæt og grønt.

Der er meget i disse Salmer, som er mat og pro-saisk. Og der er meget, som er smagløst. Bag mange Salmer ligger kun en vel ment Iver for at skaffe Tidens Toner udefra Indpas eller at fremskaffe lignende. Om mangfoldige kan man kun sige: dette er Pietisme, eller: dette er hin Tids Røst, og slet ikke andet. Vi maa lade alt dette ligge. Dog maa man føje til, at vi ofte midt i en Salme, som er os uhjælpelig fjærn, med eet træffer et dejligt Vers eller Halvvers.

Nej, det, vi bryder os om, er den egentlige, den rette Brorson, som han var, naar han var højest oppe. Det er ikke en Gang alene den gode Overbringer af Pietismen, ikke alene den Mand, som vi havde Brug for paa det Tidspunkt, da hin Aandsretning bankede paa Døren, men den, som vi ogsaa senere, ja ogsaa nu har Brug for, uden i mindste Maade at spørge efter Pietisme. Vi vil ikke alene føle en historisk Taknemlighed i Erkendelsen af, at han den Gang gjorde en værdifuld Indsats, men vi vil føle en nutidig, personlig Taknemlighed, som er løsnat fra og uafhængig af det, der skete for et Par Aarhundreder siden. Og vi har Grund dertil. Hans

egen Sjæls Strænge vil vi høre klinge, naar de lød stærkest og kønnest. De har endnu deres hjærtégribende Klang.

Lad os da lytte til de Toner!

Først mærker vi, at de kommer fra et dybt bevæget Hjærte. Han havde selv prøvet, at dér foran Døren til Fred ikke laa selvfølgelig Ro, men Sindets Bølgegang. Saaledes synger han derom — det er ganske vist Oversættelser —: „Det koster megen Kamp og Strid“, „Det koster mer, end man fra først betænker“, selv om han inde fra Freden kan føje til: „Det koster ej for megen Strid“. Saaledes taler han da ogsaa til andre, med uafsladelig og mangedonet Formaning til Valg og Strid.

„Ak vilde du nu en for alle Gange
dig give ind i Bod og Bøn og Strid — —
Ak hvilken Hvile Sjælen fik,
om du begyndte nu i dette Øjeblik!“

Højst betegnende sammenstiller han „Synd og Sikkerhed“ som næsten ensbetydende. Og han kan begynde og slutte en Salme paa 17 Vers med Udraabet:

„O Menneske, som tror og veed,
at Verden snart skal brænde,
skal den fordømte Sikkerhed
dog ej en Gang faa Ende?“

Dette er Forgaarden.

Men hvordan var der inde i Helligdommen? Hvad var hans Sangs Yndlingsemne? Eller, hvad der er det samme, hvad var Kristenlivet for ham?

For at faa dette at se er det ikke nok at anføre Vers, der handler om den kristne Læres forskellige Parter. Man kan paa denne Maade ganske vist faa alle denne Læres Paragraffer belagt med Citater, og saa er man lige vidt. Hvad hjælper det os at vide, at saa og saa mange Salmer handler om Daaben eller Retfærdiggørelsen eller Nadveren, hvis disse Salmer er ren Prosa, et villet, fremtvunget Middel til bedre Kirkesang? Det kommer an paa, hvordan disse Salmer og Vers er. Det kommer an paa, hvad der bragte ham til virkelig at synge.

Der er intet andet at gøre end at lytte sig frem. Af og til vil man da fornemme en helt anden Klang. Og man siger til sig selv: her er han selv, her er den rette Brorson.

Hvad var altsaa Kristenlivet for ham?

Det var ikke den sunde, rene Lære, heller ikke en Række Bud. Det var heller ikke Hvile paa Ordets faste Grund, om han end, navnlig i Oversættelser, kunde skrive smukke Vers derom. Det var slet ikke Frigørelse af Sjælens Kræfter til virksomt Menneskeliv.

Men det var Forventningen om en salig Befrielse, der nærmede sig til den lidende, længselsfulde Sjæl.

Der maa vist have været et Naturgrundlag i hans Sind for dette. Der kunde være noget værgeløst ved ham. Han var ikke — som Kingo — af den Slags Mennesker, der aktivt slaar fra sig, naar man træder dem for nær. Naar der ufint eller uforstaaende blev rørt ved hans svage Punkter eller ved hans Samvittighed, kunde han ikke djærvt afvise det som en ukaldet Indblanding; men han maatte bekymret og ærligt tage det op til Overvejelse, indrømme og erkende sin Mangel. Der er utvivlsomt noget svagt

heri, og han kunde synes svag. Men det hænger ogsaa sammen med noget fint. Man mindes om en Sølvstræng, der giver efter for den svageste Berøring, men ogsaa frembringer en skær Tone. Han var noget svagelig. Og han havde endelig Hang til Tungsind. Men Tungsindet blev ikke bittert og vildt, men stille og længselsfuldt. Jo mørkere Natten var, desto lysere var Morgenstunden at tænke paa. Og op imod den Morgenstund hævdede hans Længsel sig med inderlige og undertiden mægtige Toner. Ingen har her overgaaet ham.

Brorson har brugt mange Billeder for at udtrykke sin aandelige Længsel. Men hans Yndlingsbillede er afgjort Brud og Brudgom, Bruden, der er borte fra sin Brudgom og længes efter ham.

Dette Billede har en mærkelig Historie. I den Form, hvori det findes her, har det sin Oprindelse fra Skriftet „Højsangen“ i det gamle Testamente, en Samling Bryllupssange, der handler om Brudens og Brudgommens, eller som de ogsaa kaldes, Sulamits og Salomons Skønhed og Elskov. Senere forklarede man i jødiske Kredse dette Skrift som en billedlig Fremstilling af Guds og Israels Forhold til hinanden, og det var maaske denne Forklaring, som blev Grunden til, at det blev optaget i det gamle Testamente. De kristne lærde forstod det paa lignende Maade, dog med den Forskel, at man her ved Brudgom og Brud tænkte paa Kristus og Menigheden. I Middelalderen kom man mere og mere ind paa at anvende det om Kristus og den enkelte kristne Sjæl. Bernhard af Clairvaux bruger i sine Taler om Højsangen begge disse Forklaringer, først den ene og saa den anden. Men i Pietismen havde den sidstnævnte Opfattelse sejret helt. Salomon og Sulamit var her Kristus og Sjælen. Herom sang de pietiske Salmedigtere, ikke altid lige smagfuldt, og dette gælder ogsaa Brorson.

Det var især tre Motiver, man her tog fra Højsangen. Først fremdrog man de Scener, hvor Su-

lamit fortvivlet, angrende sin Kulde, leder om Natten efter Brudgommen; hun møder udeltagende eller strænge Vægttere; endelig finder hun sin Ven. (Cap. 3,1 og 5,6). Dernæst knyttede man til ved den herlige Beskrivelse af Foraaret: „Vintertiden er omme, Regnen er forbi og forsvundet; Blomsterne viser sig i Landet; Tiden til at beskære (Vinrankerne) er kommet, Turtelduens Kurren lyder; Figentræet modner sine Figner, Rankerne blomstrer, udsender deres Duft. Rejs dig, min Veninde, min Due i Klippernes Rifter, i Fjeldvæggens Skjul!“ (Cap. 1,11--13). Og endelig brugte man de Scener, hvor de to elskende overbyder hinanden i Skildring af hinandens Skønhed. (Cap. 6—7). Ud fra disse Motiver sang man om Følelsens Tørhed eller Anfægtelsens Mørke, der endelig svinder, om Gennembrudets Glæde og om den fromme Sjæls Lovprisning af Jesus og dennes Svar.

Alt dette var for Brorson noget givet. Han er med deri. Han er Deltager baade i det fine og smukke, som undertiden kan siges paa denne Maade, og i det uheldige, som for det meste følger med, Sødligheden, Selvbeſkuelsen og Sammenblandingen af det erotiske og det religiøse. Et eneste Eksempel. Den Opfattelse, at Bruden betyder den enkelte Sjæl, maa jo, da der er mange Sjæle, men kun een Kristus, nødvendigvis føre til, at der kan tales om een Brudgom og mange Brude. Brorson drager virkelig ogsaa denne uskønne Konsekvens og synger i flere af sine Salmer om Lammets eller Livets „Brudeskare“.

Alt dette er altsaa ikke det ejendommelige ved Brorson. Det var Tidens almindelige Toner.

Men midt inde i dette kan undertiden klinge noget, som i høj Grad er Brorsons eget. Det er den særlige Maade, hvorpaa han kan udføre Højsangsmotivet

med fuld Selvstændighed og med dejlig Klang. Jeg nævner tre Eksempler.

I „Svanesang“ findes en „Samtale mellem Brudgommen og Bruden“. Brudgommen siger:

„Hvad ser min Sulamit,
da Luften er endnu saa fuld
af Vintersneens Gysekuld?
Hvi lukker du da Vindve op
og stirrer alt paa Skyens Top,
hvi gør du det saa tit
min Sulamit?“

Det er altsaa Vinter. Den unge Pige har lukket Vinduet op og ser op i Snevejret. Hvorfor? Hvad skal det betyde? Hun svarer:

„Jeg staaer kun her at se,
naar Stjærnerne ved Dommens Knald
er kommen først paa Fald,
hvordan det da vil sne.
Far hen, som Fuglen fløj,
du Vinterbolig, nok for mig!
Jeg agter ej at fæste dig,
jeg har mit Rejsetøj.“

Hendes Svar viser, at hun tænker paa noget meget mere end et almindeligt Snevejr. Det minder hende om et langt større Snevejr, om Dommedag, naar Stjærnerne vil falde ned paa Jorden, „hvordan det da vil sne.“ Og dette er hun glad ved at tænke paa. Da har hendes Jordeliv Ende; hendes Vinterbolig har opfyldt sin Bestemmelse. Den skal hun rejse bort fra. „Jeg har mit Rejsetøj“.

Men Brudgommen veed, at det varer endnu en Stund. Og dog, der er Tegn til Foraar.

„Dig bliver Tiden lang,
du længes efter bliden Vaar. — —
Velan, kom lad os se,
om ej kan mærkes Foraarstegn.“

Og nu svarer Bruden til sidst:

„O ja, i Himlens Sky
jeg daglig ser din Samleplads,
hvorfra jeg, ret i Stads
skal føres Brud til By.
Ja, du, som ej har spart
dit Liv for denne Højtidsfærd,
du veed, hvordan jeg har det her:
kom blid og hent mig snart!“

Der tænkes her paa Jesu Komme i Skyerne. Der skal den længselsfulde Sjæl møde ham. Der er altsaa „Samlepladsen“, Pladsen, hvor de skal samles. Og derfra gaar den salige Højtidsfærd ind til Himlens Glæde.

Udgangspunktet i dette Digt er Højsangen. Og Højsangens østerlandske Natur er ogsaa med i et Par Vers, som jeg har udeladt og som maa udelades, hvis man vil have Digtets Skønhed frem. De taler om Dudaim, o: Kærlighedsæbler, om Turtelduens stille Egn, om Figentræets Grene, der knoppes. Alt dette havde Brorson aldrig set; det indføres kun, fordi det var Højsangens Staffage; og det volder kun Besvær.

Men ud fra dette Udgangspunkt gaar Brorson ind i det, han kendte, den nordiske Natur og de

folkeviscagtige Toner. Og derved bliver Billedet smukt og gribende: dansk Vinter, og midt i den: Forventning om Foraar.

Brorson er i det hele ikke naturløs. Naar han gaar „blandt Blomsterne i Enge, hvor Fuglesangen sammenslaar som tusind Harpestrænge“ eller naar han synger:

„Nu Solen bag det mørke Hav
sin gyldne Straalepragt
har ned i Dvale lagt;
nu Verden mørknes som en Grav,
og Jordens Humlebo
er stille og i Ro“,

da er det hjemlige Toner. Humleboerne i Engen kender hver vestjydsk Dreng for deres klare Honnings Skyld.

Ogsaa Salmen „Her vil ties“ tager sit Udgangspunkt i „Højsangen“. Den er vist ogsaa en Vekselsang mellem Jesus og Sjælen, om end det sidste Vers er vanskeligt at faa ind i Sammenhængen. Og Turtelduen, Højsangens Fugl, nævnes. Men alligevel træder Højsangsbilledet stærkt tilbage, endnu mere end i den før nævnte Salme. I Salmen „Her vil ties“ er Naturen rent dansk; Turtelduen er maaske den eneste østerlandske Rest. Salmens Maaned er Februar. „Dagene længes, Vinteren strænges.“ „Blomsterne dækkes, jo mer det sner.“ Bag Gærdet paa Sydsiden, hvor der er Læ og Sol, kan man allerede finde en enkelt grøn Kvist. Og saa kan man nok holde ud at tie og bie. Forsommeren nærmer sig. „Lad det nu fryse, lad mig nu gyse, lad mig nu gyse, det snart forgaar.“ Og i stille, frydefuld Længsel

klinger Salmen ud: „Se, nu er Stunden næsten oprunden — næsten oprunden —, som gør dig glad.“

Saa dansk var Brorson, selv naar det var det østerlandske Digt, der satte ham i Gang.

Det samme Forhold ses ogsaa, men i endnu højere Grad, ved „Den yndigste Rose“. I sin første Salmesamling, den lille Bog fra 1732, satte Brorson over hver af Julesalmerne — med een Undtagelse — et Bibelord. Over „Den yndigste Rose“ satte han Ordene af Højsangen: „Jeg er en Rose i Saron“. Ogsaa denne Salme har vel altsaa de gamle Bryllups-sange som sit Udgangspunkt. Men der er af Højsangen kun grebet en eneste Ting, et Billede, Rosen. Derudfra gaar Brorson helt paa egen Haand. Der er intet andet af Højsangen med, ikke en Gang noget tydeligt udtalt om Brud og Brudgom. Det er som en sagte Berøring af Højsangens Poesi, der kommer med Ordene „Sarons Rose“. Alt det andet svinder hen, endog Saron svinder hen. Alene Rosen bliver tilbage. Men denne Berøring sætter Brorson i Bevægelse, til ganske selvstændig Gang. Det bliver saa til den skønne Salme.

Ser vi hen over de tre nævnte Salmer, viser det sig, at der er gradvis mindre af det højsangsagtige*). I den første maa et Par Vers helst udelades. I den anden er Turtelduen med, men ellers er det nordisk helt igennem. I den tredie tænker vi slet ikke paa Højsangen og behøver det ikke. Rosen, blandt stiveste Torne oprunden, Rosen, som vokser i Dale, det er hjemligt og klart nok.

Brorson var bedst, naar han frigjorde sig i Forhold til sit Forbillede. Da gav hans Hjemegns Na-

*) Her er ikke Tale om en Udvikling i Tid.

turliv ham Midler til at udsige sine Længsler saa rent og friskt, at vi endnu saa længe efter kan aande ud i hans Ord. I den lange Undertrykkelsestid, som laa over hans Land, blev det folkelige Haab tit lagt ind i dem, og blev styrket derved. Og i lang Fremtid vil danske kristne oplives til Evighedshaab ved disse Toner.

ængselstenen høres gennem hele Brorsons Salmedigtning. Den betegner ikke et enkelt Stadium, men følger med hele Tiden, lige fra Julesalmerne til Svanesangen. Men den kan nok have noget forskelligt Indhold.

Den kan være en Længsel efter at opleve Jesu aandelige Nærhed i Tro og Kærlighed. Saaledes i en af Julesalmerne:

„Ak kom, jeg vil oplukke
mit Hjærte, Sjæl og Sind
med tusind Længselssukke,
kom Jesus, kom herind!“

Den kan ogsaa være en inderlig Imødeseen af et lyst Gennembrud efter Anfægtelsens eller Tungsin-
dets Mørke. Dette er vist nærmest Meningens med Slutningsordene af „Her vil ties“: „Se, nu er Stunden næsten oprunden, som gør mig glad“.

Men endelig kan det være en bevidst og stærk Higen bort fra dette Jordelivs Sorger og Lidelser over imod Evigheden. Maalet, som Længselen ser frem imod, ligger altsaa paa den anden Side af Døden. Der skal det herlige, som her paa Jorden findes i skjult og tilsyneladende visnet Form, vise sig i fuld Klarhed.

„Er vort Liv i Gud forborgen,
synes det som visnet hen,
paa den sidste blide Morgen
skal det klare op igen.“

Der skal ogsaa Sorg og Mørke afløses af Lys og Glæde.

„Bort fra Verdens Land at ile,
mæt af Møje, hjem til Hvile.“

De to sidst anførte Vers er fra oversatte Salmer, men de udtrykker godt Brorsons Tanker.

Med Aarene blev dettê den tydeligste og hyppigste Form for Brorsons Længsel. Han oplevede jo, at Jordelivet havde mindre og mindre at byde ham. Den første Hustrus Død, adskillige Børns Død, den ældste Søns Sindssygdом, hans egne Svaghedsanfald og anden Modgang kunde nok tage haardt paa det følsomme og noget tunge Sind. „Her vil bies, o svage Sind“, kunde han sige til sig selv. Jorden forekom ham derfor mere og mere mørk. At den er en Grædedal, siges allerede i Julesalmerne. I Svanesangen møder vi den samme Tone, men nu ikke alene med den Følelse, at man skal leve — maaske længe — i Grædedalen, men med den lykkelige Bevidsthed, at nu skal der snart tages Afsked med den:

„Godnat, godnat, du Verdens fæle Ørk,
af Ondskab mer end mørk, hist er min Skat.“

Saaledes flyttede Maalet sig for Brorsons Øjne mere og mere over til det hinsidige.

Alligevel blev Brorson ikke tidløs Mystiker.

Der kunde vel nok være Anlæg dertil. Hans Sjæl havde et stort Vingefang. Hans Længsel svang sig op i det høje. Og dette er en Forudsætning for den egentlige Mystik. Men det er dog ikke en Forudsætning i den Forstand, at Mystikeren skulde være den eneste eller den nødvendige Følge deraf. Der kan ogsaa følge andre aandelige Tilstande efter dette Anlæg.

Men det kan altsaa ske, at Længslen tager Retning mere og mere bort fra Jorden. Man opgiver mere og mere af Jordelivets konkrete enkelte Ting. Man lukker Øjnene for alt dette, eller rettere man mister Sansen derfor, idet man vender Øjnene i en helt anden Retning. Man tager Afsked med alt dette. Man kommer op i højere og tyndere Luft. Alle bestemte Omrids forsvinder. Hvis der oppe i disse Højder endnu tænkes paa det jordiske og det, der hører Tiden til, er det som noget lavt og tomt. Jorden — og Tiden — er ikke en Arbejdsplads, ikke en Lykkebolig, men et tomt, værdiløst Sted. Fylden findes et helt andet Sted. Saa bereder man da sin Sjæl for dette usigelige. Man gør sig lig med det. Man fornemmer alle bestemte Omrids i sit Sind som haarde, grimme Kanter; de skal bort, og man søger at udlette dem. Man bliver eet med det uendelige og glider ud i det. Man bliver borte i det himmelske. Øverst oppe i denne Tilstand forsvinder alle Mod-sætninger. Personlighed staar ikke overfor Personlighed som „Jeg“ og „Du“, men svømmer ud i eet. Det er til sidst vanskeligt at angive Skel mellem denne Tilstand og Bevidstløshed.

Saaledes har Længslen tit formet sig, i mange Lande og til mange Tider. Ogsaa blandt Brorsons Aandsfæller fandtes Længslen i denne Form. Der kunde vel ogsaa hos Brorson være noget, som lignede dette, i hvert Fald i de første Stadier. Men dette blev alligevel ikke hans Længsels Vej.

Hvorfor? Fordi der var et Tilknytningspunkt og Udgangspunkt for hans Længsel, som hørte Tiden til og som holdt ham fast. Han havde erfaret, at der her paa Jorden kunde opleves en Værdi saa stor, at man ikke vilde miste den. Denne Erfaring holdt ham

fast, ikke i den Forstand, at den hæmmede hans Stræben opad. Tvært imod! Men den holdt ham fast paa lignende Maade som Jorden fastholder Plantens Rod. Det er det, der gør, at Planten ikke vælter, men det er ogsaa dette, der gør, at alt i Planten stræber op mod Solen. Der var Øjeblikke her i Tiden, der var saa gode, at man aldrig kunde glemme dem.

Men hvad var det for Øjeblikke?

Det var sikkert ikke Øjeblikke af jordisk Lykke, hvor kære de end kunde være. Naar han spillede paa sin Luth for Hustruen og Børnene, har det jo nok været en Vederkvægelse; men det var ikke det, der holdt ham fast. Alt dette skulde jo dog en Gang forlades.

Snarere var det Altergangens Højtidsstund. Det er en Nadversalme, der begynder saaledes:

„Imorgen skal mit Bryllup staa,
ak Morgen, sød at tænke paa,
min Længsels sødeste Behag
og Sjælens store Højtidsdag.“

Men mest var det dog nok Aarets tre Kirkefester. Og blandt disse allermest Julen. Den stod højest for ham. Det er betegnende, at han har skrevet 9 Julesalmer, hvoraf 2 er Oversættelser, 9 Paaskesalmer, hvoraf de 6 er Oversættelser, 8 Pintsesalmer, der alle er Oversættelser. Og naar man vurderer, træder Forskellen endnu langt tydeligere frem, end naar man tæller. Der var altsaa nogle Tidspunkter, nogle Dage i Aaret, som var gode at tænke paa. Om dem kunde der siges: „Jeg kan dig aldrig glemme, du søde Julenat“. „I denne søde Juletid tør man sig ret fornøje“. De Dage var fyldt med Indhold.

Da var det værd at være til. Og det Indhold, der var i dem, skulde aldrig forlades.

Og heri laa mere endnu. For Julen havde jo sin Værdi fra noget, som var sket i Tiden, en Begivenhed, et Levnedsløb, levet her paa Jorden, Jesu Liv. Saa saa han da i Troen hen til Jesus og knyttede sin Længsel til ham. Det var Udgangspunktet for hans aandelige Liv. „Jesus, det er mer end meget, at jeg dig til Gave fik.“ Jesu Nærhed var hans Holdepunkt i Tidens Gang. „Jeg gaar med Jesus, hvor jeg gaar.“ Og til det evige Samvær med ham saa han hen:

„Saa kan jeg hvile mig
i Rosensale
og uafsladelig
min Jesum tale.“

Derfor blev Brorson ikke tidløs Mystiker. Med andre Ord, derfor blev hans Længsel kristelig. Der var sket noget her paa Jorden, som havde evig Værdi, og det kunde opleves her i Tiden. Saa tabte Tiden da ikke sin Betydning for ham, skønt det undertiden kunde være nærved. „Saa er mig Livet og Døden begge kær“, kunde han sige. Og atter i lignende Toner:

„Gud ske Lov for Dag, der gaar,
og for den, der kommer,
dermed har vi Jubelaar,
evig, evig Sommer.“

I denne Sindsstemning kunde han overskue alt tungt og sige derom:

„Dog, det bliver let at glemme —
første Øjeblik derhjemme.“

Og endelig kunde han samle sin Længsels Toner med størst Højhed i Sangen om den store, hvide Flok. Den er en Omskrivning af nogle Linjer i Johannes' Aabenbaring. Det er værd at lægge Mærke til, hvor vidt Ligheden gaar, og hvordan der dog viser sig en ejendommelig Forskel.

Det hedder i Aabenbaringsbogen (Cap. 7,9 ff.): „Derefter saa jeg, og se en stor Skare, som ingen kunde tælle, af alle Folkeslag og Stammer og Folk og Tungemaal, som stod for Tronen og for Lammet, iførte lange hvide Klæder og med Palmegrene i deres Hænder Og en af de ældste tog til Orde og sagde til mig: Disse, som er iførte de lange, hvide Klæder, hvem er de og hvorfra er de komne? Og jeg sagde til ham: min Herre, du veed det. Og han sagde til mig: det er dem, som kommer ud af den store Trængsel, og de har tvættet deres Klæder og gjort dem hvide i Lammets Blod. Derfor er de foran Guds Trone og tjener ham Dag og Nat i hans Tempel.“

Brorson gengav disse Ord saaledes:

„Den store, hvide Flok vi se
som tusind Bjerger, fuld af Sne
med Skov omkring
af Palmesving
for Tronen, hvo er de?
Det er den Helteskare, som
af hin den store Trængsel kom
og har sig toet
i Lammets Blod
til Himlens Helligdom.
Der holde de nu Kirkegang
med uophørlig Jubelklang

i høje Kor,
hvor Gud han bor
blandt alle Engles Sang.“

Seeren i Johannes' Aabenbaring fik Trækkene til sin Synsskildring af Saligheden fra Præsternes og Leviternes Tjeneste „for Herrens Aasyn“ i Jerusalems Tempel; det var vel ogsaa det mest højtidsfulde paa Jorden, en Jøde vidste; og derfra kunde Sindet svinge sig op til det himmelske. Brorson fik sine Farver fra en Gudstjeneste med mange Menneskers Vandring Julemorgen ind under de store Hvælvinger og op til det høje Kor i Ribe Domkirke. Saa saa han derfra endnu højere op: „— — der holde de nu Kirkegang —“.

Da Brorson døde, var en anden aandelig Strømning i Gang, som tilsyneladende overskylede alt, og som ogsaa bragte Brorson i Foragt og Forglemmelse. Han blev i de toneangivende Kredse i den Grad glemt, at den „evangelisk christelige Salmebog“, som udkom 1798, kun optog et Par af hans Salmer, og det endda i lemlestet Skikkelse. Kun enkelte stilfærdige Mennesker og Kredse bevarede hans Navn og sang hans Salmer.

I 1816 kunde Rahbek forbavset meddele, at han var bleven opmærksom paa en Salme „Den yndigste Rose er funden“. Han kendte den ikke, men gætter paa, at den er af Brorson, og fortæller, at Werlauff havde henvist ham til „en mig ubekendt Salmebog „Troens rare Klenodie“, „denne uden Tvivl lidet kendte Bog“. Og da Salmedigterens Brodersøn 1823 udgav et Udvalg af hans Salmer, var det, som han siger i Forordet, „for at redde baade Manden og hans Arbejder fra aldeles Forglemmelse“.

Men efterhaanden begyndte hans Navn igen at dukke op af de klamme Taager.

Oehlenschläger forstod at sætte Pris paa ham som Digter. Martensen hørte ham en Gang i det Heibergske Hjem fremsige „Den yndigste Rose“ fra Begyndelsen til Enden.

Da H. C. Andersen efter sin Heine-Periode atter kom til at føle sig som kristen, maatte han, naar de hjertelige Toner ret skulde lyde i hans Eventyr,

søge til Brorsons Salmer. Ingen anden af vore Salmedigtere blev det for ham som denne. Der var ogsaa, trods al Forskel, en dyb Lighed: det følsomme Sind, hvis Strænge kom til at klinge ved den svageste Berøring, den høje Flugt og den stærke Sans for Menneskesjælene i deres Enkelthed. I „Snedronningen“ (1843—45) er det et Par Linjer af „Den yndigste Rose“, der — let forandrede — hæver sig frem som Eventyrets egentlige Mening. De er med i Kays og Gerdas Barndom, og kommer igen, da det kolde Riges Tid er forbi og de mødes som voksne:

„Roserne vokse i Dale,
der faa vi Barn Jesus i Tale.“

I „Verdens dejligste Rose“ (1852) er det vel nok den samme Salmes Begyndelse, der har sat Andersen i Gang. Og i „Det gamle Egetræs sidste Drøm“ (1858) synger Menigheden i Kirken Julemorgen en af Brorsons Julesalmer:

„Syng højt i Sky, Guds Kirkeflok,
Halleluja, nu har vi nok,
den Fryd er uden Lige,
Halleluja, Halleluja!“

Man forstaar ogsaa, at Søren Kierkegaard mellem sin Sjæls forskellige Strænge kunde finde en, der klang i Lighed med Brorsons. Han var den af Salmedigterne, som Kierkegaard holdt mest af. Kingos Salmer kunde han vel udenad, men de var ham — underligt nok — for lyriske; han syntes ikke, de egnede sig til at synges. „Saadanne Salmer læser man hjemme til sin Opbyggelse.“ Grundtvig var ham imod; han var for ham „en brølende Grovsmed eller en jodlende Friskfyr.“ I Modsætning til disse

Ytringer, der viser, hvor lidt han forstod disse to Digttere, var hans Forstaaelse af Brorson fin og inderlig. Han kendte hans Salmer nøje, og han anfører Vers af dem baade i sine Værker og i sin Dagbog. De gav ham Tanker til opbyggelige Taler, og de greb ham personligt.

Den af Brorsons Salmør, der gjorde mest Indtryk paa ham, baade som tankevækkende og som gribende, var den før nævnte Vekselsang mellem Brudgommen og Bruden Sulamit. Kierkegaard skriver herom i Dagbogen af 1849:

„Det kunde blive historisk smukt og virkende at slutte en Tale, som saa ofte gøres, med et Vers af en gammel Salme, og saa just i det Øjeblik Tilhørerne er ganske sikre paa, at det er forbi, lyrisk at eksegetisere over de enkelte Ord, men kort. F. E. Talen er færdig, nu kommer „et Vers af en gammel Salme“:

„Og naar al Verdens Trøst er død,
da bliver du mig dobbelt sød —“

og saaledes vil det ogsaa ske, ja saaledes maa det være, ti naar Eddiken bliver surere og Galden bitrere, som skænkes os, o den mindste Smule Trøst, som vi næppe smagte i de glade Dage, da vi nærredes ved Slikkeri, den er ikke i og for sig sødere, men Eddiken er surere og Galden bitrere. Altsaa:

„Og naar al Verdens Trøst er død,
da bliver du mig dobbelt sød,
O Jesus, arme Syndres Ven,
o drag mig ganske til dig hen!“*)

*) Et Vers af Brorsons »Saa kom, o Jesu, stærke Helt.« Linjerne omstillede.

Overhovedet kunde det blive skønt saaledes at tage et enkelt Vers og succesivt lade det blive til, indviklet i lyrisk Kommentar.

Eksempel: A. T. [o: Andægtige Tilhørere!] Det var i den ældre Tids Salmedigtning almindeligt at fremstille Sjælens Forhold til Kristus som en Samtale og under Billedet af Forholdet mellem en Brud og Brudgom. Sjælen var Bruden og benævnedes ofte med det Navn Sulamith. Det er nu Tilfældet i en gammel Salme, hvor det forestilles, at Sjælen (Bruden) er bleven utaalmodig, ikke kan skikke sig i dette Livs Lidelser, men utaalmodig venter paa Befrielsens Stund. Saa forestilles Kristus at tale til Bruden, og han siger:

„Mens Luften er endnu saa fuld
af Vintersneens Gysekuld.“

Det er altsaa endnu midt i Vinterens Hjærte, der er længe til Foraaret, derfor er det utaalmodigt nu at ville have Foraar; der er meget mere at udholde, før Befrielsens Time slaar, ja Lidelsen er maaske næppe ret begyndt. Luften er endnu fuld af Sne; ja det er ikke blot koldt, men koldt saa det gyser i en; ti det er ikke gysende, fordi det er koldt.

Derfor har Digteren dannet det nye Ord: Gysekuld. Altsaa:

„Mens Luften er endnu saa fuld
af Vintersneens Gysekuld,
hvi lukker du da Vindvet op?“

Altsaa Bruden forestilles at sidde ved Vinduet, og lukker Vinduet op; men den, der lukker Vinduet op paa den Aarstid, han venter utaalmodig, han spørger hver Time, hvert Øjeblik efter Forandring.

O, og det er jo endnu midt i Vinteren.

„Hvi lukker du da Vindvet op
og stirrer alt mod Skyens Top?,

som maatte Foraaret komme, springe ud lig Knoppen af Stænglen; og stirrer „alt“ — allerede, o, det er meget for tidligt! — eller og stirrer „alt“ o: bliver ved at stirre, o saa vil du komme til at stirre længe, medens kun din Utaalmodighed vokser, og gør den lange Tid endnu længere og Vinteren endnu koldere og Luften endnu uhyggeligere med dens Gysekuld. Altsaa:

„Hvi lukker du da Vindvet op
og stirrer alt paa Skyens Top?
Hvi gør du det saa tit,
min Sulamit?“ —“

Det, som faar Kirkegaard til at sysle med denne Salme, er aabenbart den Tanke, som er faldet ham ind, at et saadant Vers med Virkning kunde anvendes i Slutningen af en opbyggelig Tale. Naturligvis vilde han ikke bruge den, hvis den ikke tiltalte ham selv, men hans Tankerækkes Udgangspunkt er, at han arbejder med at skrive og undertiden holde opbyggelige Taler.

Senere hen paa Aaret kommer han imidlertid tilbage til det samme Vers, og nu paa en anden Maade.

Han skriver: „Ad hint Vers af Brorson. (Det findes kommenteret i en tidligere Journal.)

„Mens Luften er endnu saa fuld
af Vintersneens Gysekuld.“

„Altsaa Vintersneen er langfra endnu ikke kommen ned, den staar og piner i Luften, — og saaledes er det ogsaa med Sorger, Bekymringer, Genvordigheder o. d., saa længe de endnu ikke er kommen ned, at man kan faa at se, hvad det er (Virkelighed), saa længe de staar og piner i Muligheden, er de værst.“

Kirkegaard læser her den Mening ud af Verset, at Sneen ikke er begyndt at falde, men endnu staar og truer, og dette bliver for ham Udtryk for, at den tunge Mulighed er værre end den tunge Virkelighed. Hans fine Samvittighed og hans stærke Fantasi, der blev dens Tjener, opfattede Mulighedens uhyre Magt. Gang efter Gang har han kæmpet mod den. Han har andensteds sammenlignet den med den Lænke, som Fenrisulven blev bundet med, og som var lavet af Ting, som i Grunden ingenting var. „Saaledes er ogsaa jeg bundet i en Lænke, der er dannet af mørke Indbildninger, af ængstende Drømme, af urolige Tanker, af bange Anelser, af uforklarede Angæster. Denne Lænke er saare smidig, blød som Silke, giver efter for den stærkeste Anspændelse og kan ikke slides itu.“ „Du sene stærke, smidige Atlet, o Mulighed, dig søger man forgæves at løfte fra Jorden, at man kan tage Magten fra dig, ti du lader dig trække ud som en Evighed og beholder dog Fodfæste; dig søger man forgæves at fjerne fra sig, ti du er en selv.“

Mulighedens Magt, det taler Brorsons Vers om til ham. Det er ikke Versets virkningsfulde Anvendelse i en Tale, han tænker paa. Han tænker paa sin egen Sjæls sværeste Kampe.

Men endnu engang vender han tilbage til Verset. Længere hen i samme Aar skriver han efter

at have anført dets to første Linjer: „Naar det en Dag ret er et hundsk Vintervejr, saa vil man ikke gerne gaa ud — og nu naar et helt saadant Liv ligger for en, og Spørgsmaalet er om at gaa ud deri!“ Og endnu et Par Linjer fra samme Tid, skrevet til i Randen ud for den tidligere nævnte Optegnelse: „Som man den enkølte Dag ser Vejret an, om det er Vejr at gaa ud, saaledes ligger hele Livet for os, — men her hjælper det ikke, man skal 'gaa ud.“

Denne Anvendelse af Brorsons Vers er endnu mere personlig. For her tænker Kierkegaard ikke alene paa noget rent almindeligt, ikke alene paa en Livsfornemmelse, han i det hele havde, men paa noget bestemt, som paa dette Tidspunkt var over ham. Da var Tanken steget frem for ham om det lidende Sandhedsvidne, Manden, som skulde med Liv og Ord bære Kristendommens Ideal frem for den bestaaende Kristenhed og som vilde vække Forargelse imod sig derved, maaske Forfølgelse. Men endnu mere. Han var kommen til at tænke paa, om ikke han selv, siden han havde set dette Ideal, skulde være Sandhedsvidnet. Denne Mulighed stod for ham i uhyre Alvor. Det vilde vel betyde Møde med Menneskehedens haardeste Haand, Kulde, forbitret Haan, Død.

Det var dette, han mente, naar han med Tanken paa Brorsons Vers om Gysekuld skrev: „Naar et helt saadant Liv ligger for en, og Spørgsmaalet er om at gaa ud deri.“*)

Brorsons Salmer blev imidlertid for Kierkegaard ikke alene Mindelse om det kristne Livs Strængthed og Alvor, men ogsaa om dets Trøst og Haab.

*) Se videre herom min Bog »Søren Kierkegaard« S. 164 ff.

Da han en Dag i 1846 havde været ude paa Assistens Kirkegaard for at se til Familiens Gravsted, skrev han paa en Lap Papir, at han ønskede, hans Gravsten skulde bære følgende Indskrift:

„Det er en liden Tid,
saa har jeg vunden,
saa er den ganske Strid
med eet forsvunden,
saa kan jeg hvile mig
i Rosensale
og uafsladelig
min Jesum tale.“

ogsaa hos Grundtvig, ligesom hos Søren Kierkegaard, ser man tydelige Tegn paa, at Brorsons Anerkendelse er i Stigning. Men det er ganske vist paa en anden Maade. Hos Grundtvig er der nemlig en bestemt Stræben efter at føre Brorsons Salmer frem af Forglemmelsen til levende Kirkebrug.

Grundtvig følte sig ikke nær beslægtet med Brorson. Han var langt mere paavirket af Kingo, hvem han nævner og priser mangfoldige Gange. Han har to Gange givet en ret indgaaende Bedømmelse af Pietismen, nemlig i Ungdomsdigtet Roskilde Rim og i Alderdomsværket Kirkespejl. Men hverken den ene Gang eller den anden nævner han Brorson.

Alligevel fik Brorsons Salmer en ikke ringe Betydning for Grundtvig. Da han nemlig tog fat paa sit store Salmeværk, fik han ret Øje for deres Værdi og optog adskillige af dem. Det var her ikke alene hans Mening at give sine egne originale Salmer; han gav ogsaa mangfoldige Oversættelser, og endelig fremdrog han de gamle danske Salmer. Her fandt han det imidlertid tit nødvendigt at foretage mindre eller større Forandringer med dem. Var det nu rigtigt?

Man har rejst den Indvending mod Grundtvig, at hans Oversættelser var for frie. „Grundtvig har givet os sit righoldige Sangværk, hvor han har gengivet mange af de Sange, som gennem et Par Aartusinder har klinget til Gud i den kristne Kirke, men den

særegne Tidsalder og Forfatter er ikke kommen til sin Ret, overalt mærker man især Grundtvig selv.“*) Dette hang imidlertid sammen med hele hans Formaal. Det var ikke hans Mening — lykkeligvis! — at give de gamle latinske, græske eller angelsaksiske Salmer i en litterær Form, saaledes at man mærkede Tidens og Forfatterens Præg; han vilde gengive dem saadan, at danske kristne, samtidig med ham, kunde synge dem med Glæde.

Det samme Formaal havde han med Hensyn til de gamle danske Salmer. Men her maatte det naturligvis udføres paa en anden Maade.

Der laa den Grundtanke bagved, at Salmerne er den kristne Menigheds Ejendom. Den maa raade over dem med en vis Frihed. Den maa kunne foretage visse Forandringer, og naar disse tjener Menighedens Tarv, nemlig Salmesangen, saa maa Digteren heller ikke beklage sig; hans Arbejde gaar da med ind i den levende Strøm. Og den litterære Ejendomsret kommer i Sammenligning dermed i anden Linje.

Denne Anskuelse er ikke særlig for Grundtvig, og den er i Grunden selvfølgelig. Men der er Fare ved den. Det kommer an paa, hvordan Forandringerne foretages. I den evangelisk kristelige Salmebog havde man gjort det hensynsløst og aandløst; Grundtvig maatte selv senere opleve, at man foretog stærke, i Reglen uheldige Indgreb i mange af hans Salmer. Naar han nu selv tog fat, følte han det som et vanskeligt Forsøg, og han mærkede, at han trængte til Hjælp og Kritik paa dette Punkt; han tænkte paa at anmode Biskop Mynster og Pastor Hornsyld om

*) Joh.s Steenstrup, *Historieskrivningen i Danmark i det 19. Aarh.* S. 71.

Hjælp, men det blev ikke til noget. Saa gjorde han da selv Forsøget.

Han fremdrog i „Sangværket“ 35 af Brorsons Salmer. Dette betyder ikke, at Grundtvig kun vilde have disse 35 i Brug og forkastede de andre. Det laa ikke for ham at ville autorisere. Der laa kun deri, at han anbefalede; der kunde derfor godt være andre, som var gode.

Men til disse 35 forholdt han sig paa meget forskellig Maade. For at faa en Oversigt kan man inddele dem i fire Rækker.

Der var først nogle Salmer, som han optog næsten uforandrede. Dette gælder f. E. „I denne søde Jule-tid“, i hvilken der kun er foretaget enkelte ubetydelige Forandringer.

Saa er der — diametralt modsat — enkelte Tilfælde, hvor Grundtvig af en brorsonsk Salme kun har laant et enkelt Udtryk. Dette er f. E. Tilfældet med den bekendte Salme: „Op dog Sion, ser du ej Sejrens palmestrøede Vej.“ Oprindeligt begyndte den saaledes:

„Søster, Broder, ser du ej
Kongens palmestrøede Vej.“

Dens senere Begyndelseslinje tog Grundtvig fra Brorsons Salme:

„Op dog Sion, ser du ej
palmeprydet Kongevej.“

Derefter er de to Salmer ganske forskellige. Det er altsaa en ny Salme, Grundtvig har digtet, naar man undtager første og til Dels anden Linje, som er af Brorson.

Noget lignende ser man ved Grundtvigs Salme: „Jesus Kristus, Frelsermanden“, som har en vis Mindelse om Brorsons: „Jesum, Jesum, Jesum sigter —“. Brorsons Linjer:

„Tag mit Hjærte som dit eget,
sæt det ret i Stil og Skik,
at det altid frisk og mildt
raaber: Jesu, som du vilt!“

har sikkert givet Anledning til Grundtvigs

„Evig dig det hører til,
dan det, stem det, som du vil!“

I øvrigt er de to Salmer højst forskellige. En brorsonsk Klang har her fremkaldt en ny grundtvigsk Salme. —

Imellem disse to Yderpunkter finder vi derefter en Række Tilfælde, hvor Grundtvig har lagt en Salme af Brorson til Grund og ladet den bestaa som saadan, men foretaget en Del Forandringer med den. Saaledes er Forholdet ved den største Del af de 35 Salmer.

Grundtvig indskrænkede ofte Versenes Antal. Brorsons Salmer var tit paa ti eller endnu flere Vers; Grundtvig forkortede dem i en Række Tilfælde til fem eller seks.

Men han gjorde dybere Indgreb. Og her er der store Forskelle i Værdien af hans Omdannelser.

I mange Tilfælde maa man afgjort foretrække Brorsons Form, endog ganske bortset fra den Tøven overfører Forandringer, som altid er berettiget og selvfølgelig.

I „Jeg gaar i Fare“ har Grundtvig omstillet Versene, saa de lyse skifter med de mørke, medens Brorson samler de tre mørke først og derefter de tre lyse; det synes ikke nødvendigt at fravige Brorsons Ordning. „Den yndigste Rose“ har Grundtvig gjort to Forsøg med. Det var ikke urigtigt, for Salmen indeholdt Udtryk og Linjer, som maa opgives; men den er alligevel som Helhed bedre end Grundtvigs Forsøg. I „Mit Hjærte altid vanke“ har Grundtvig ikke alene udeladt det sidste — ikke gode — Vers, men ogsaa det første, som er udmærket. Af „Op al den Ting“ har Grundtvig benyttet fire fem Vers — med nogle uheldige Forandringer — og brugt dem som Udgangspunkt for en helt ny Salme, som ingenlunde staar paa Højde med Brorsons.

I andre Tilfælde har Grundtvig givet noget meget smukt ved sine Omdannelser.

I „Her vil ties“ indsatte han de smukke Linjer:

„Høsttiden endtes,
her maa da ventes,
her maa da ventes paa Foraarsvind.“

i Stedet for Brorsons

„Vist skal du hente,
kun ved at vente,
kun ved at vente, vor Sommer ind.“

Han har ogsaa i Stedet for „Forsommers Minde“, som ikke forstaas uden Forklaring, indført „Løvspring“. Endvidere har han af sproglige Grunde gjort smaa Ændringer, f. E. „udgrunde“ i Stedet for „begrunde“. Og endelig har han tildigtet følgende mærkelige Vers:

„Stormen luder,
Gærdet luder,
Gærdet luder og falder snart.
Til os da kommer
Evigheds Sommer,
Evigheds Sommer af himmelsk Art.“

Han har altsaa grebet Udtrykket „Gærdet“ i et af de tidligere Vers. Ved dette tænker han paa det, der skiller os fra Evigheden hist. Og derom handler saa det nye Vers. Stormen er Døden; den truer med at vælte det ludende Gærde; vi maa tænke derpaa med Forfærdelse, for vi har søgt et Slags Læ ved dette Gærde, og hvor er der nu Beskyttelse? Men i det samme viser Sagen sig fra en helt anden Side. Gærdets Fald er alligevel noget glædeligt. Inde bag det Gærde har Duen (Aanden?) hentet „Blad paa Kvist“, Evighedshaab. Og nu, naar det falder, vil derfor Evighedens Sommer komme.

Den brorsonske Salme handler vist nærmest om Anfægtelsen eller Lidelsen, der afløses af Trøst og Glæde. Grundtvig bøjer derimod ved sit Slutningsvers Salmen om til at betegne Evighedslivets Sejr efter Døden. Efter Brorsons Opfattelse foregaar Salmens Handling her i Tiden; efter Grundtvigs foregaar den i Overgangen mellem Livet her paa Jorden og Livet hist.

Men skønt Grundtvigs Omdannelser er yderst lempelige — langt lempeligere end den almindelige Salmebogs, der bortkaster to Vers og derved forvirrer Meningen —, og skønt den rummer meget smukt, er det dog vist bedst at beholde Brorsons oprindelige Form. Der er jo næppe nogen af hans

Salmer, der saa nøje viser hans Ejendommelighed i de ældre Aar. Dette Hensyn vejer ogsaa til.

I Brorsons smukke Salme om den gamle Simeon

„Et helligt Liv, en salig Død
hinanden kærlig møde —“

har Grundtvig fortsat med følgende Linjer

„— som Fuglesangen sagte, sød
en liflig Aftenrøde“

i Stedet for de ikke saa klare Linjer

„— de har det skjulte Man i Skød,
som Døden selv forsøder.“

I Salmen „Op, I kristne, ruster Eder“ har Grundtvig foreslaaet en Række Ændringer, som alle er gaaet ind i den almindelige Salmebog. I Verset

„Er vort Liv i Gud forborgen,
smulrer Støv i Graven hen,
paa den store Paaskemorgen
Sol for os staar op igen“

skyldes de udhævede Linjer Grundtvig. Brorsons Form er anført Side 59.

Af Brorsons Salme „Ro er Sjælens bedste Skat“, som har 19 Vers, har Grundtvig udtaget 5 Vers og givet dem en udmærket Omdannelse. Nu først kan denne Salme synges.

Ser man hen over denne tredie Afdeling af de 35 Salmer — jeg har kun nævnt nogle Eksempler —, kan man sige, at nogle af de Ændringer, Grundtvig foretog, var uheldige, men adskillige var gode. Nogle

er trængt igennem og bleven almindelig anerkendte, hvad vel nok de færreste af dem, der synger dem, aner. Nogle venter endnu paa at komme i Brug.

Men der er endelig en fjerde Række.

For undertiden har Grundtvig omdigtet en brorsonsk Salme saadan, at den er bleven ny eller næsten ny. Det er da her ikke saaledes som ved „Op dog Zion —“, hvor det nye staar i et næsten tilfældigt Forhold til det gamle. Nej, det er i Grunden den samme Salme, men baade Grundtanken og Formen er gennemvirkede af noget nyt. Før var det brorsonsk, nu er det helt eller næsten grundtvigsk. Undertiden er Salmen bleven langt rigere derved.

Jeg nævner tre Eksempler.

Der er først Brorsons Salme „Naar mit Øje“, den findes i den almindelige Salmebog, men i noget afbleget Form. Den længselsfulde Sjæl ser fra Jordelivets Fængsel „op mod blide Salems Egn“, hører den blandede Lovsang af Engle og salige Mennesker, fornemmer Paradisrosernes Lugt og ser endelig de frelstes Mængde, „Lammets klare Brudeskare“ i Paradis, „hvor de svømme som i Strømme af Guds søde Lov og Pris“.

Sjælens Stigning nærmere og nærmere op imod himmelsk Fred er her beskrevet med den sjældne Sansningsfinhed, som Brorson ejede. Først høres Lovsangen langt borte fra, saa mærkes Duften af Druer og Roser, til sidst er man kommen saa nær, at de salige Væseners Skikkelser øjnes. Salmen ender med Længselsbøn efter at blive hentet bort fra „Tidens Aftenkuld.“ „Naar, o søde Brudgom, da vil du hente mig herfra?“

Denne Salme har Grundtvig omdigtet. Begyndelsen er den samme, men Salmens sjælelige Forløb er

ikke det samme. Den vaandefulde Sjæl løftes op mod „Lysets Egn.“ Hvad oplever den der? Den faar Menigheden at se; der bygger sig op for det undrende Øje et Tempel af ædle Stene; Altret af det røde Guld skyder sig op af Jorden; det sande Vintræ, Kristus, er nær; Englesange anes; Folkestemmer klares til ny Velklang og Lovsang.

Synet er her et helt andet. Det trøstende, som her viser sig, er nemlig Menigheden her paa Jorden, Kristenlivets Glæde her, Lovsangen her. Og lige saa forskellig er Slutningstonen.

„Er end Røsten
Fugls i Høsten,
fattig kun paa Frydeklang,
Kærlighed paa alle Savn
raader Bod i Jesu Navn.“

Altsaa: selv under Længsel og Lidelse er der dog Værdi her paa Jorden. Kristenlivet er mere end Rækken efter det hinsidige. Det evige er i Jesu Navn kommet til at bo her paa Jorden. Brorsons Salme er Psykologi, Grundtvigs er Historie. Begge Former er saa mærkelige og betegnende for de to Mænd, at man burde have dem jævnsides i Salmebogen. —

Godfried Arnold (?) har skrevet en Salme, som Brorson oversatte ret nøjagtig:

„Hvem der havde dog forloret
alting og sig selv forgæet,
og det ene kun udkaaret,
som kan gøre evig mæt.“

Dens Grundtanke er denne: kunde jeg ret opgive og glemme alting, mit eget ogsaa, ja mig selv over Gud og hans Kærlighed, da vilde det være godt.

Denne Salmes Grundtanke optog Grundtvig og skrev herom: „Herrens Røst, som aldrig brister“. Det blev i den Grad en ny Salme, at der ikke var stort andet tilbage end disse Linjer: „O var Sjælens klare Øje stedse til vor Herre vendt —“ — „uden ham er alting dødt.“ Alt det andet er Grundtvigs. De noget stive Linjer hos Brorson, som kendelig er Oversættelsesarbejde, er her erstattede med billedrig og ophøjet Skønhed. Og dog er Grundtanken fastholdt, til Dels ogsaa Brorsons Stil. Men til sidst bøjer Grundtvig Salmens Tanke om: vi ønsker og ønsker, men det maa ikke blive til tom Længsel efter det her uopnaaelige; husk, her er dog under dette Jordeliv skænket os det bedste, ja alt, i Jesu Navn. „Dog i Jesus Kristus Navnet alt er skænket den, som tror.“ Saaledes indsættes Længslen paa sin rette, sunde Plads. Salmens Tankekurve faar her den samme Krumning til sidst som i „Naar mit Øje —“.

Endelig har Grundtvig nyskabt en Salme af Scheffler, som Brorson har oversat med denne Begyndelse: „Den Tid gaar an, som Jesus selv har sat —“. Den har baade hos Scheffler og hos Brorson den inderlige, men noget udsvømmende Længsels Tone:

„Jeg længes med utrættelig Attraa
af Jesus selv et evigt Kys at faa.
Min Aand, i dig forelsket, er fra mig
som borte, og alt rejst hen efter dig.“

Den blev hos Grundtvig fuldstændig omdannet til „Den nærmer sig den Time forudsat.“ Inderligheden er her ikke tabt; den er forøget ved at faa bestemte og beherskede Omrids. Næsten alt det, som

er denne Salmes Skønhed, skyldes Grundtvig. Og mærkeligt er det at se, hvordan et enkelt Ord hos Brorson kan udløse en helt ny Tanke hos Grundtvig og ved Forestillingsassociation fremkalde et helt nyt Billede. Brorson skrev — her i øvrigt ganske uafhængig af Scheffler:

„Velsignet vær evindelig min Dag,
da jeg gaar ud fra Kroppens Skjul og Tag,
som hindrer mig, det dødelige Ler,
at jeg, Guds Søn, dit Ansigt ikke ser.“

Dette blev hos Grundtvig til

„Velsignet være skal min Udgangsdag,
da faar til Gulv jeg, hvad nu er mit Tag,
og hvad jeg her kun saa som trykt i Ler,
lyslevende i al sin Glans jeg ser.“

De to Ord Tag og Ler blev her Anledning til hver sit Billedsyn med dybt Indhold: Forskellen mellem det snævre Omsyn under lavt Loft og det frie Overblik fra højt Stade; hvor vil alt dog tage sig anderledes ud derfra; — Forskellen mellem det svage Aftryk og den levende Virkelighed. —

Brorsons Salmer fik saaledes megen Betydning for Grundtvig. Hans Ønske var at drage dem frem, og han har i høj Grad bidraget dertil.

Men hvor er de forskellige! Brorsons aandelige Aarstid er Februar, den Maaned, da Dagene længes og Vinteren strænges og Luften er fuld af Gysekuld. I et af sine sidste Aar skrev han nogle smaa Vers i sin Almanak; han begyndte 1. Januar, men efterhaanden sagtnede det af, og han kom kun til 6. April; til sidst kommer saa et Vers, som sigter til

Søndagsevangeliet mellem Jul og Nytaar og vel alt-saa er skrevet ved den Tid. Aarets første Maaneder og saa Jul, det var hans Tid. Grundtvig kendte ogsaa til Vinterkuldens Fornemmelse, Istap-haanden, Kuldegysset, Vinterstorm og Hagl og Regn. Og han saa frem imod den samme Sommer som Brorson. Men han havde med dyb Styrke oplevet, at den kristne Menigheds Liv her paa Jorden er en aandelig, en historisk Virkelighed, fuld af Kraft og Varme. Dette blev hans Sangs Yndlingsemne. Derfor kunde han sige: „Nu har vi Sommer skær og blid.“ Og heraf følger alle de Forandringer, han maatte foretage med Brorsons Salmer. —

Et stort Fremskridt i Anerkendelsen af Brorsons Salmer betegner Brandt og Helwegs „Den danske Salmedigting“ 1846—47, som baade gav et fyldigt Udvalg og en kyndig Værdsættelse.

Men under de Vidnesbyrd, som vi kan finde i dansk Litteratur om denne Anerkendelse, har der gaaet en stadig levende Strøm. Under Tidernes Skiften har der helt op til vore Dage, især i Danmarks vestlige Egne, været Kredse, som brugte „Troens rare Klenodie“ ved deres Sammenkomster. Og det, som Jeppe Aakjær sigter til i sit Digt „Mors Rok“:

„Her ved Mors gamle Rok
hun lærte mig at stave,
syngte om den hvide Flok
og al hans Naadegave —“*)

har været god Virkelighed i mangt et dansk Hjem.

*) Der tænkes paa Brorson og H. Chr. Sthen.

an vi endnu synge Brorsons Salmer? Der er gaaet snart 200 Aar, siden de blev digtede. En lang Udvikling ligger imellem. Kan vi kristne nu bruge dem som Udtryk for vort dyreste Eje?

Man siger undertiden, at Tiden dømmer om sligt. Men hvad er Tidens Dom? Tidens fældede Dom 1798, da man mente helt at kunne undvære Brorsons Salmer i en dansk Salmebog. Den fældede en helt anden Dom 1856, da der kom en ny Salmebog, atter en anden 1897, da den Salmebog udkom, som nu er almindelig. Hvem veed, hvad der bliver dømt næste Gang.

Vi kan ikke viljeløst overlade dette Spørgsmaal til Tiden. Vi maa selv være med i Tidens Dom, vi maa selv svare. Til sidst kan hver kun svare for sig selv. Men man kan nok gøre sig Umage for, at Svaret bliver givet med saa stor Synskreds som muligt.

Det sker undertiden, at et Menneske gennem en Oplevelse kommer til at vurdere det, som han før levede i og ejede aandeligt, paa en ny Maade. Fra et nyt Standpunkt ser han tilbage paa det tidligere. Og her er da flere Muligheder. Maaske er han selv bleven et snævrere og ringere Menneske og har tabt Sansen for det gode, han ejede før. Maaske er han bleven rigere og klarere og har nu Trang til større og dybere Ting end før. Her har enhver sit Ansvar. Det gælder om ikke at slippe det gamle

Guld. Det gælder ogsaa om, at man lærer kun at regne det for Guld, som virkelig er det.

Vi har siden Brorsons Tid oplevet store Begivenheder, baade ydre og indre. Og vi er derved kommet til at staa paa et andet Sted end den Gang.

Vi har faaet en ny Salmesang af en helt anden Art, nemlig Grundtvigs. Det var en Sang, der handlede ikke om menneskelige Følelser, men om Begivenheder, som disse Følelser kan knytte sig til. Den handlede om noget, som er sket, Guds Gerninger, der samler sig om Jesu Kristi Liv, Død og Opstandelse, og om noget, som nu sker, Guds Gerninger i Menigheden, særlig samlede om Daaben og Nadveren. Det syngende Jeg i disse Salmer er egentlig den kristne Menighed. Og enhver kan da lægge sin Sjæls Bevægelse ind i den kristne Sang, saa vidt han nu formaar, med sin Følelse af Ringhed eller Rigdom, Syndserkendelse, Fred og Kraft. Sjælen bøjer sig i disse Salmer ikke selvbeskuende ind imod sig selv, men frem imod noget andet. Og dette er noget, hvori Sjælen ikke forsvinder, men hvori den netop stadfæstes og bekræftes. Det er Gud.

Man kan ikke betragte denne Oplevelse som noget forbigangent. Vi er midt i den endnu. Alt, hvad der er af Menighedssang og Menighedsliv i Danmark, er mærket deraf. Og dette er ikke alene sket paa den Maade, at vi har faaet et vist Antal nye Salmer ind i vore Salmebøger i de sidste hundrede Aar, men ogsaa paa den Maade, at vi har faaet Sans for en anden Slags Salmer. Der er opstaaet en Evne til uvilkaarligt at fornemme Salmers Værdi, som man ikke havde for hundrede Aar siden eller dog kun havde i meget ringe Grad. Vi har faaet en Maalestok, som vi ikke havde den Gang.

Der er Salmer, som man den Gang yndede, men som vi nu ikke kan nøjes med, efter hvad vi siden har oplevet af Salmesang. Og her skal man ikke særlig tænke paa de saakaldte sagkyndiges Dom, men paa Summen af de Mennesker i Danmark, som i det hele har Glæde af Salmer.

Der er i denne Oplevelse endogsaa noget alment, noget altid gyldigt. Den er en Mindelse om, at ligesom vort Sind i det religiøse Forhold maa knytte sig til noget, som er til udenfor Sindet, saaledes maa dets Lovsang ogsaa stige op, imod noget andet end det selv. Vi kan ikke tro paa vor egen Troskraft. Vi kan heller ikke besynge vore egne Følelser. Men vi kan lovprise Gud og hans Gerninger til vor Frelse. Johann Arndts Ord, at Ydmygheden er som Øjet, der ser alt, kun ikke sig selv, har dyb Gyldighed overfor Salmesangen.

Ud fra denne Oplevelse har vi i det hele og store fældet den Dom, at vi ikke kan bruge de Salmer, som fyldte den evangelisk kristelige Salmebog. Vi har oplevet saa meget rigt, at vi fornemmer: dette er dog for fattigt. Og man kan godt opkaste det Spørgsmaal, hvordan Brorsons Salmer har holdt sig igennem disse Oplevelser. Det er godt at gøre Prøve i denne Henseende. —

Men der er ogsaa kommet Begivenheder af en helt anden Slags.

Der er ikke alene indtraadt mærkelige Nydannelser paa Menighedslivets Omraade, men der er sket Forandringer i den almindelige menneskelige Livsfølelse. Vi er noget anderledes nu, end Mennesker var for to hundrede Aar siden. Og i denne Sammenhæng er der især Grund til at fremhæve to saadanne Forandringer.

Man kan vistnok sige, at vi i Løbet af det sidste Aarhundrede har faaet en stærkere Fornemmelse af Menneskelivets Rigdom. Dette er ikke nødvendigvis det samme som, at vi er kommet til at se lysere paa Livet og paa Verden. Dette er igen et andet Spørgsmaal. Der var i Rationalismens Tid Kredse, hvor man hyldede en vis fattig og flad Optimisme. Den Romantik, som fulgte efter, kunde i Sammenligning dermed tage sig mørk ud, men den rummede alligevel en større Sindets Rigdom. Fornemmelsen af Livets Rigdom kan godt rumme dybe Skygger. Den bestaar ikke just i Følelsen af, at Livet er lyst, men derimod i Følelsen af, at det er indholdsrigt. Og i denne Henseende har vi oplevet noget.

Mange Enkeltoplevelser har været med til at fremkalde denne Fornemmelse. Den uhyre omfattende Livsfornemmelse, som Goethe ejede, virkede vidt og dybt. Og at den ikke egentlig var Optimisme, kan man blandt andet se af, at den paavirkede en Mand som Carlyle saa stærkt, og han var alt andet end Optimist. Den virkede ogsaa her i Danmark. Vor danske Guldalderdigtning var som en mangetonet Sang om denne Livets Rigdom paa Indhold. Den Kunst og Musik, som er opstaaet her i Danmark, har virket i samme Retning. Og den stigende nationale Følelse af Fædrelandets Fare, Glæde og Sorg tog alt dette op i sig. Der ligger en stor Afstand fra de danske Soldaters jublende Indtog i København i September 1849 til det hjerteskerende Afskedsord, som Sønderjyderne sendte den danske Konge efter Freden i Wien 1864. Men begge tilsammen siger, at Livet har dybt Indhold.

Denne Fornemmelse af Livets Rigdom er ikke bleven et Særeje for enkelte højt udviklede Menne-

sker eller for en Overklasse. Den er mere og mere bleven aandeligt Almeneje. Og for saa vidt det ikke er sket, ønsker vi, at det maa ske, og vi arbejder derfor.

Der er nemlig noget i denne Oplevelse, som ikke alene hører denne enkelte Tidsperiode til paa tilfældig Maade, men som er af almenyldig Betydning. Hvordan vi end i øvrigt forstaar Livet, maa vi forstaa det med den Baggrund i Tankerne, at der er en saadan Rigdom til. Ellers er Forstaaelsen ikke tryk, og der kan da bryde Oplevelser ind, som vi ikke kan afvise og som omstyrter den opstillede Forstaaelse. Hvad vi end oplever af Alvor, Angst og Skyld, saa oplever vi det med Bevidsthed om, at Livet her paa Jorden ikke er fladt og ubetydeligt, men rigt paa Indhold.

Man kan drage meget forskellige Slutninger af denne Livsfølelse. Man kan sige: Livet er saa rigt, at vi kan nøjes med det, vi behøver ikke at begære mere. Man kan ogsaa sige: Livet er saa rigt, at vi maa ønske at faa det frelst og evig forklaret. Man oplever at kunne sige: gid vor Glæde var evig! I saa Fald kan Oplevelsen af Livets Rigdom gaa sammen med og fremme en kristelig Fordybelse. Og i saa Fald kan kristne Mennesker frimodig byde denne Oplevelse velkommen og behøver ikke at se paa den med sky Blikke som en mistænkelig og farlig Ting. —

Den anden Forandring, som er indtraadt i den almindelige Livsfølelse, bestaar i en stigende Fornemmelse af, at Verden er en Arbejdsplads. Det sidste Aarhundrede har bragt dette mere og mere til Bevidsthederne. Dets Historie har været fyldt af Bestræbelser og Kampe om dette Spørgsmaal. Og vi er midt i dem endnu.

Der ligger i denne Oplevelse, at Livet ikke er bestemt til Lediggang og heller ikke til Trældom. Men der ligger ogsaa heri, at Livet ikke er begge Dele paa en Gang, saaledes, at det er det ene for nogle Mennesker og det andet for andre. Nej, Verden er en Arbejdsplads for os alle. Hvilken Dom vi end ellers fælder om Verden, om vi kalder den ond eller god, mørk eller lys, dette er den i hvert Fald ogsaa.

Det er hermed ikke sagt, at Arbejdet er Livets Maal, heller ikke er der sagt noget om, at Arbejdet i og for sig er en Velsignelse eller en Forbandelse. Begge Dele kan i visse Tilfælde siges. Derimod er Arbejdet et nødvendigt Middel til at skaffe Betingelse for et menneskeværdigt Liv. Og vi maa derfor alle stræbe at indrette vort indbyrdes Samvær saadan, at ingen kommer til at hindre de andres Arbejde eller tage Lønnen derfor.

Dette er nu et af de største Spørgsmaal, vi kender. Det ligger bagved alle vor Tids historiske Begivenheder. Følelsen af, at Livet er en Arbejdsplads, hører i stigende Grad med til vor Tids Livsfølelse. Og vi maa vedkende os alle Følgeslutninger heraf og søge at fremme deres fulde Gennemførelse. —

Den store Krig har ikke udslettet disse Oplevelser. Men den har givet dem en mørkere Farve og lagt dybere Krav ind i dem. Den har mindet os om, hvor skammeligt vi Mennesker kan handle med Livets Rigdom, og hvor meningsløst vi kan øde den Arbejdsplads, hvor vi burde og kunde enes og unde hinanden gensidig Ret. De to Oplevelser gælder altsaa endnu, men vi har faaet en uhyre Paamindelse om, at de ikke er hvilende Tilstande, som vi kan slaa os til Ro med, men Formaal, som vi skal

arbejde for. De gaar med ind i den Synskreds, som vort Gudsforhold er Midtpunkt i.

Fra dette Standpunkt ser vi saa tilbage til tidligere Tider. Vi dømmes dem med Følgerne af disse Oplevelser aflejlrede i vort Sind.

Og naar vi kommer til en Digtning som Brorsons, der ikke alene er et enkelt Menneskes Lyrik, men vilde være og ogsaa er bleven en Salmedigtning, som synges af den danske Menighedskreds, saa maa vi se paa den fra dette Standpunkt.

Der er mange Udtryk, Vers og Salmer, som vi ikke kan sætte Pris paa, dels fordi de aldrig har haft synderlig Værdi, dels fordi vi ikke kan finde alt det smukt, som den Gang syntes at være det.

Men det er dog ikke Enkeltheder, vi her spørger om. Spørgsmaalet er, om vi kan beholde Grundtonen.

Kan vi tage disse Længselstener? De lyder undertiden næsten, som om den eneste Stilling, vi som kristne kunde indtage overfor det jordiske Liv, var den at ønske snart at komme bort fra det:

„Naar, o udkaarne
Guds Patriarkers Hjem,
din Mur og Taarne,
naar vil de pippe frem?
Naar faar jeg Foden
paa Stadens egen Grund,
naar Vand af Floden
og Lammets Sang i Mund,
naar er jeg moden
til søde Afskedsstund?“

Kan vi synge om det jordiske Liv som en Grædedal, et Fængsel, en kold og ufrugtbar Vinter, en fæl

og mørk Ørken, et Sodoma? Har vi ikke andet at sige derom?

Der er utvivlsomt noget, vi med hine Oplevelser i Tankerne maa savne i Brorsons Salmer. Vi savner den stærke Tale om Menigheden, vi savner den Forudsætning, at Livet er rigt paa Indhold, og vi savner Ord om, at Livet er en Arbejdsplads.

Dette Savn faar os til at glædes over, at vi har andre Toner end hans i vor Salmesang.

Imidlertid maa det overfor dette Savn huskes, at Brorsons Salmer vel ikke ejer disse Sider, men dog ikke er helt uden Tilknytningspunkter derfor. Brorson kan dog ogsaa synge om „Guds Kirkeflok“. Og han blev jo ikke tidløs Mystiker. Han fornam dog, at dette Jordeliv indeholder gode og rige Dage.

Naar vi ikke hos ham finder alle de Erfaringer udtrykt, som vi kan gøre, betyder det altsaa ikke, at vi forkaster de Erfaringer, som han havde og som han har udtrykt.

Derfor kan vi alligevel modtage og beholde hans ypperste Salmer.

Hvor rigt paa Indhold end dette jordiske Liv kan være, det er dog gennemtrængt af Synd og hjemfaldent til Død. Har vi lært at glædes over dets bedste Indhold, saa mindes vi netop derved om, at vort Liv kun kan naa sit Maal ved at frelses af Gud over i Evigheden. Vi gemmer derfor selv i Lykkens Dage en Længsel efter dette Maal. Og naar Livet former sig saadan, at vi maa sammenligne det med et Fængsel, bliver denne Længsel endnu mere tydelig.

Midt i vort Jordelivs travle Arbejde er det godt for os at høre denne Længselssang, som en rent klingende Sølvstræng mellem Maskiners Raslen. Og naar Larm og Travlhed tier om os, er den dobbelt

god at lytte til og være med i. Nu staar Brorson højere i Anerkendelse end nogensinde før. Det er med fuld Ret. Han stod paa Sønderjyllands Bro og rakte os gode Skatte, men han prægede dem først med sit danske Mærke. Hans Sangs Liflighed fornemmes endnu, baade af dem, der med kyndig Dom lytter og sammenligner, og af dem, der uden Tanke om sligt gribes og synger. Hans Salmer er vistnok Sønderjyllands bedste aandelige Gave til Danmark. Han gav dejligt Udtryk for og inderlig Maning til Længsel efter Evighedens Egne, hvor Guds Sejr skal ses helt:

„Gaar det over alle Bredde,
Gud skal nok sin Sandhed redde,
efter Trængsels Midnat følger
Trøstens klare Morgenstund.“

LITTERATUR

- Ritschl, Geschichte des Pietismus. 1880—1884.
Jüngst, Pietisten. 1906.
Sachsse, Ursprung und Wesen des Pietismus. 1884.
A. D. Jørgensen, H. A. Brorson. 1887.
John Hansen, H. A. Brorson og hans Brødre. 1894.
Rudelbach, Psalmelitteraturen. 1856.
Brandt og Helweg, Den danske Psalmedigtning.
1846—1847.
Nelle, Geschichte des deutschen ev. Kirchenliedes. 1906.
Nelle, Schlüssel zum evangelischen Gesangbuch. 1918.
L. J. Koch, H. A. Brorson og hans Salmer. 1919.

